

Proposing a Model for the Formation of Child-friendly Cities Case study: Mashhad metropolis

Rostam Saberifar

Associate Professor of Geography and Urban Planning, Payame Noor University, Tehran, Iran

✉ E-mail: r_saberifar@pnu.ac.ir

How to Cite: Saberifar, R. (2025). Proposing a Model for the Formation of Child-friendly Cities Case study: Mashhad metropolis. *Geography and Development*, 23 (78), 39-66.

DOI: <http://dx.doi.org/10.22111/GDIJ.2024.46933.3585>

Received:

13 October 2023

Received in revised form:

6 May 2024

Accepted:

23 September 2024

Published online:

27 March 2025

ABSTRACT

The existing empirical background shows that despite the important and fundamental efforts that have been made for the formation of child-friendly cities, the practical results have been few. In fact, few cities in Iran and even the world can claim to have achieved such a goal. One of the main reasons for this failure is the lack of attention to all the important and basic dimensions needed in the formation of child-friendly cities. For this purpose, the present study was carried out to propose a model to achieve child-friendly cities in Mashhad. The research method was descriptive and analytical and its purpose was practical. The required data was collected using a questionnaire whose validity and reliability had been confirmed. The selected sample was 90 experts in the fields of urban planning, social sciences and psychology. The collected data were analyzed using inferential statistics, especially exploratory factor analysis and confirmatory factor analysis. The findings showed that for the formation of a child-friendly city, three dimensions, political, physical environment and child's rights, have 0.88, 0.87 and 0.80 respectively. Therefore, if this prioritization is not taken into consideration, it will be impossible to access child-friendly cities. However, what has been done in practice so far has only focused on the physical dimension.

Keywords:

Child-friendly city,
Physical environment,
Policy making,
Children's rights,
Mashhad city.

© the Author(s).

Publisher: University of Sistan and Baluchestan

1. Introduction

One of the requirements of today's world is to pay attention to children and their special needs. In fact, children have special needs and not providing for them on time has unfortunate results. Therefore, attention and emphasis on the formation of child-friendly cities is considered one of the concerns of people and officials. Because children need more healthy, green, walkable and smart environments to grow. For this reason, special instructions have been developed for the formation of such cities. But the empirical findings indicate that these measures have not had a strong impact on the urban built environment. Perhaps one of the reasons for this is that children's rights have not become a mainstream in urban politics and are not taken into account. Even in cases where such a category has been emphasized, due to the lack of support from governments and governing institutions, such a goal has not been achieved in practice. In fact, the activities carried out in this field usually consider only one of the dimensions of the child-friendly city category. For this reason, perhaps one of the missions of the new research is to show what are the main dimensions of the formation of a child-friendly city. The next question is how to prioritize them. Since no research has been done in this field so far, this study tried to fulfill this important task as much as possible.

2. Methods and Material

The research method in this descriptive-correlation study was variance-covariance matrix analysis. This research was done in library and field. For this purpose, first, the available sources were reviewed in order to calculate the indicators and components of interest to previous researchers. In the field section, 190 experts participated in this field. This group was selected by available sampling method. Finally, by using factor analysis and modeling of structural variables, a proposed conceptual model was created. By examining the theoretical foundations and research background, it was determined that there are 10 indicators related to the physical dimension, 10 indicators in the political-sovereign field and 12 indicators related to the legal dimension. Some of these indicators were introduced by the present experts. Based on this, a questionnaire was prepared according to these indicators. In the following, 11 professors and experts in the investigated field evaluated its content validity. In the end, out of 32 investigated indicators, 17 indicators were selected for the final review. These 17 indicators were defined as measurable items in order to provide the possibility of collecting information. According to the conventional method in exploratory factor analysis, the variables were factorized in an appropriate way. To describe the variables used e minimized. Then, this factorization was evaluated in confirmatory factor analysis in structural equation modeling technique. The analysis of the first part was done with SPSS software and the next step was done with LISREL software.

3. Results and Discussion

After the factor analysis of 17 variables of the questionnaire based on the data obtained from 90 respondents, the MO test index was 0.916. Because this value was greater than 0.6, the desired trend was confirmed. In fact, this indicator number showed that the sample adequacy is appropriate. Therefore, the results are reliable and can be used. According to the calculations, the significant value of Bartlett's test was determined to be less than 5%. In this study, the three investigated factors explained the desired category well with a total explained variance of 71.1%. The conditions that showed that these indicators can be used to determine and design a child-friendly city. In fact, the determined numbers and coefficients indicate that the construct validity of the questionnaire is at a reasonable level. The results of confirmatory factor analysis using Lisrel software showed that the score of the determined criteria in each dimension is significant. As a result, it can determine the conditions of access to child-friendly cities. The significance level for all items is greater than 1.96. For this reason, it can be claimed that the determined indicators and items have a suitable fit. For example, the ratio of chi-square to degrees of freedom is 2.7635. Since this value is lower than the level determined for the approval criterion, that is, 3, the determined parameters meet the objectives of the current research. The mean square of the calculated errors was also determined to be 0.096, which is lower than the permissible value of 0.1. It is approved without the necessity of any type of correction. The value of p-value is less than 0.05, which shows proportional conditions. Its adjusted fit index is usually considered to be 90 percent or higher, and in this study, this value was determined to be higher than 0.91. The adjusted index is accepted at a level higher than 0.80, which is set at 0.83 in this research. According to this information, the position of the three dimensions of governance, legal and physical are not the same and equal. In other words, each of them can raise specific needs and requirements for policy makers, designers and implementers. In fact, in order to build a child-friendly city, one should first pay attention to the governance and policy-making conditions. Physical factors are in the second stage. Finally, attention should be paid to the issues of children's rights. Because according to the conducted interviews, the governance dimension with a factor load of 0.88 is placed in the highest position. The second place belongs to physical dimensions. In this study, this dimension obtained a factor load of 0.87. The last place is dedicated to legal dimensions and its factor load is 0.80.

4. Conclusion

Almost all researchers and policymakers have accepted the undeniable necessity of child-friendly cities. Nevertheless, this important category has not yet been fully realized in the cities of Iran and even the whole world. One of the main reasons for this importance is that until now, an accurate and complete understanding of the characteristics of such cities has not been obtained. In addition, the experts present in this review admitted that

there are very few researches in this field. Even among this small number, attention to all child-friendly dimensions is not seen. Meanwhile, in a general classification, the construction of child-friendly cities requires three basic components, i.e. physical environment, respect for children's rights, and the presence and active participation of the political system. In fact, the main weakness of the current proposals and recommendations for designing and building child-friendly cities is the disregard for the role and position of the government. This is despite the fact that the ruling political system plays the highest role in the formation of child-friendly cities. This disregard has been a justification for governments for not participating in this process. For this reason, it is necessary to conduct more detailed and extensive studies in this field. In this case, theorizing about the child-friendly city will be done well. If this goal is achieved, the fundamental gaps between the government, municipalities, urban designers and users will be resolved.

Keywords: Child-friendly city, Physical environment, Policy making, Children's rights, Mashhad city.

5. References

- Abdollahi, A. and Azarnoush, F (2019). Evaluation of urban spaces for children based on the principles of a child-friendly city (case study: Kerman city), *Research in the Geography of Urban Planning*, Vol. 9. No. 3. 856-835. (in Persian).
<https://doi.org/10.22103/JUSG.2022.2062>
- Adams, S., Savahl, S., Florence, M., & Jackson, K (2018). Considering the natural environment in the creation of child-friendly cities. *Child Indicators Research*, Vol. 12, No 2, 545–567.
<https://doi.org/10.1007/s12187-018-9531-x>
- Asadi, M. and Nastaran, M (2011). Adapting urban spaces for children based on the principles of a child-friendly city (case study: Hezarjerib and Takht Folad areas, Isfahan Region 6), *Sustainable Urban Development*. Vol. 2, No. 2, 55-66. (in Persian).
https://usdjournal.daneshpajooan.ac.ir/article_696718_99a0cef1376d0b18cdf48c5328c7e526.pdf
- Biggs, S., & Carr, A (2015). Age- and child-friendly cities and the promise of intergenerational space. *Journal of Social Work Practice*, Vol. 29, No. 1, 99-112.
<https://doi.org/10.1080/02650533.2014.993942>
- Bishop, K., & Corkery, L (2017). *Designing cities with children and young people: Beyond playgrounds and skate parks*. Taylor & Francis.
<https://www.routledge.com/search?author=Linda%20Corkery>
- Brown, C., de Lannoy, A., McCracken, D., Gill, T., Grant, M., Wright, H., & Williams, S (2019). Special issue: Child-friendly cities. *Cities & Health*, Vol. 3, No. 1-2, 1-7.
<https://doi.org/10.1080/23748834.2019.1682836>
- Carroll, P., Calder-Dawe, O., Witten, K., & Asiasiga, L (2019). A prefigurative politics of play in public places: Children claim their democratic right to the City through play. *Space and Culture*, No. 22.
<https://doi.org/10.1177/1206331218797546>
<https://doi.org/10.1177/1206331218797546.120633121879754>
- Carroll, P., Witten, K., & Stewart, C (2018). Children are citizens too: Consulting with children on the redevelopment of a Central City square in Auckland, Aotearoa/New Zealand. *Built Environment*, Vol. 43, No.2, 272–289.
<https://doi.org/10.2148/benv.43.2.272>
- Carroll, P., Witten, K., Asiasiga, L., & Lin, E.-Y (2019) b. Children's engagement as urban researchers and Consultants in Aotearoa/New Zealand: Can it increase children's effective participation in urban planning? *Children & Society*, No. 33.
<https://doi.org/10.1111/chso.12315>
- Chawla, L (2015). Benefits of nature contact for children. *Journal of Planning Literature*, Vol. 30, No. 4, 433–452.
<https://doi.org/10.1177/0885412215595441>

- Clement, S., & Waitt, G (2018). Pram mobilities: Affordances and atmospheres that assemble childhood and motherhood on-the-move. *Children's Geographies*, Vol. 16, No. 3, 252–265.
<https://doi.org/10.1080/14733285.2018.1432849>
- Cordero-Vinueza, V., Niekerk, F., & Dijk, T (2023). Making child-friendly cities: A socio-spatial literature review, *Cities*, No. 137, 1-13.
<https://doi.org/10.1016/j.cities.2023.104248>
- De Andrade, B. A.d., de Sena, T. S., & Moura, A. C. M (2016). Tirolcraft: The quest of children to playing the role of planners at a heritage protected town. In *Digital heritage. Progress in cultural heritage: Documentation, preservation, and protection* (825–835). Springer International Publishing. http://dx.doi.org/10.1007/978-3-319-48496-9_66
- Derr, V., & Kovács, I (2015). A case study of neighbourhood design from Boulder, Colorado, USA: How participatory processes impact children and contribute to planning. *Journal of Urbanism: International Research on Placemaking and Urban Sustainability*, Vol. 10, No. 1, 29–48.
<https://doi.org/10.1080/17549175.2015.1111925>
- Egli, V., Villanueva, K., Donnellan, N., Mackay, L., Forsyth, E., Zinn, C., Kytta, M., & Smith, M (2020). Understanding children's neighbourhood destinations: Presenting the kids-PoND framework. *Children's Geographies*, Vol. 18, No. 4, 420–434.
<https://doi.org/10.1080/14733285.2019.1646889>
- Elshater, A (2018). What can the urban designer do for children? Normative principles of child-friendly communities for responsive third places. *Journal of Urban Design*, Vol. 23, No. 3, 432–455.
<https://doi.org/10.1080/13574809.2017.1343086>
- Elsley, S (2004). Children's experience of public space. *Children & Society*, Vol. 18, No. 2, 155-164.
<https://doi.org/10.1002/chi.822>
- Ferguson, K. T., Cassells, R. C., MacAllister, J. W., & Evans, G. W (2013). The physical environment and child development: An international review. *International Journal of Psychology: Journal International de Psychologie*, Vol. 48, No. 4, 437–468.
<https://doi.org/10.1080/00207594.2013.804190>
- Freeman, C (2006). *Colliding worlds: Planning with children and young people for better cities*, CTP, London.
- Gill, T (2008). Space-oriented children's policy: Creating child-friendly communities to improve children's well-being 1. *Children & Society*, Vol. 22, No. 2, 136–142.
<https://doi.org/10.1111/j.1099-0860.2007.00139.x>
- Gill, T (2021). *Urban playground: How child-friendly planning and design can save cities*. RIBA Publishing, London.
- Gillespie, J (2013). Being and becoming: Writing children into planning theory. *Planning Theory*, Vol. 12, No. 1, 64–80.
<https://doi.org/10.1177/1473095212441696>
- Grant-Smith, D., Osborne, N., & Johnson, L (2017). Managing the challenges of combining mobilities of care and commuting: An Australian perspective. *Community, Work & Family*, Vol. 20, No. 2, 201–210.
<https://doi.org/10.1080/13668803.2016.1202194>
- Handy, S., Sallis, J. F., Weber, D., Maibach, E., & Hollander, M (2008). Is support for traditionally designed communities growing? Evidence from two National Surveys. *Journal of the American Planning Association*, Vol. 74, No. 2, 209–221.
<https://doi.org/10.1080/01944360802010418>
- Hart, R. A (1992). Children's participation: From tokenism to citizenship. *Inness92/6*. *Innocenti Essay*.
<https://ideas.repec.org/p/ucf/inness/inness92-6.html>.
- Hickmann, T (2021). Locating cities and their governments in multi-level sustainability governance. *Politics and Governance*, No. 9, 211–220.
<https://doi.org/10.17645/pag.v9i1.3616>

- Imani, B. Yarmohammadi, K. and Yarmohammadi, K (2017). Investigating a child-friendly city from the perspective of children (Case study: District 1 of Ardabil city), *Geography and Environmental Studies*. Vol. 6, No. 63, 34-19 (in Persian).
<https://ensani.ir/fa/article/download/454768>
- Janicke, M (2015). Horizontal and vertical reinforcement in global climate governance. *Energies*, No.8, 5782-5799.
<https://doi.org/10.3390/en8065782>
- Jansson, M., Sundevall, E., & Wales, M (2016). The role of green spaces and their management in a child-friendly urban village. *Urban Forestry & Urban Greening*, No. 18, 228-236.
<https://doi.org/10.1016/j.ufug.2016.06.014>
- Karbalai, A. and Soheili, J (2013). Investigating the characteristics of a lovely city from the perspective of children (Case study: District 2 of Qazvin Municipality), *Urban Studies*, Vol. 3, No. 9, 68-59. (in Persian).
https://urbstudies.uok.ac.ir/article_7886_842c42d60819054b3cc46d55e49e5610.pdf
- Kiani, A. and Esmailzadeh, A (2012). Analysis and planning of a child-friendly city from the perspective of children (case study: Quchan), *Bagh-e-Nazar Scientific and Research Journal*, Vol. 9, No. 20, 51-61 (in Persian).
<https://ensani.ir/fa/article/download/305758>
- Krishnamurthy, S., Steenhuis, C., Reijnders, D., & Stav, T (2018). Child-friendly urban design: observations on public space from Eindhoven (NL) and Jerusalem (IL). *Technische Universiteit Eindhoven*.
<https://vanleerfoundation.org/wp-content/uploads/2018/05/Child-friendly-urban-design.pdf>
- Malone, K (2015). Children's rights and the crisis of rapid urbanisation. *The International Journal of Children's Rights*, Vol. 23, No. 2, 405-424.
<https://doi.org/10.1163/15718182-02302007>
- Martínez, A. C (2006). *La Gobernanza Hoy: 10 Textos de Referencia [Governance today: 10 Reference texts]*. Instituto Nacional de Administracion Pública.
<https://dialnet.unirioja.es/servlet/libro?codigo=8110>
- Matini, M. Saeedi Rezvani, N. and Ahmadian, R (2014). Neighborhood design criteria based on the child-friendly city approach (case study of Mashhad Farhang neighborhood), *Geographical Studies of Arid Regions*. Vol. 5, No. 15, 112-91. (in Persian).
https://jargs.hsu.ac.ir/article_161355_6c636ce841231bc5a8a0d45676472763.pdf
- McGlone, N (2016). Pop-up kids: Exploring Children's experience of temporary public space. *Australian Planner*, Vol. 53, No. 2, 117-126.
<https://doi.org/10.1080/07293682.2015.1135811>
- Mehregan, M. Asgharizadeh, E. and Safari, H (2008). Designing a model to examine competitiveness at the firm level using structured equation modeling, case study: National Iranian Petrochemical Industries Company, *Journal of Business Research*. Vol. 12, No. 46, 36-1. (in Persian).
https://pajooeshnameh.itsr.ir/article_700804_1de3c35d217dc341da14783812b934f9.pdf
- Mekonen, Y (2010). Measuring government performance in realising child rights and child wellbeing: The approach and indicators. *Child Indicators Research*, Vol. 3, No. 2, 05-241.
<https://doi.org/10.1007/s12187-009-9047-5>
- Ortigoza, A., Alazraqui, M., Braverman-Bronstein, A., Caiaffa, W. T., Cartagena, D., Crespo, G., Chavez - Barriga, V. (2023). Why Do We Need an Urban Health Agenda That Prioritizes Children and Adolescents in Latin America? *Cities & Health*.
<https://doi.org/10.1080/23748834.2022.2144103>
- Rahmaningtyas, I., & Rahayu, A. Y. S (2019). Collaborative governance in providing facilities of Sungai Bambu child friendly integrated public space, North Jakarta City. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*.
<https://doi.org/10.1088/1755-1315/328/1/012044>

- Rastegar, A. and Bonfantini, B (2016). Compilation of a Guide to Child-Friendly Urban Design, Urban and Rural Management, Vol. 6, No. 44, 87-62. (in Persian).
https://www.jecm.ir/article_156248_f5f92f38e55434ff4e22edca48d71b80.pdf
- Riggio, E (2002). Child friendly cities: Good governance in the best interests of the child. Environment and Urbanization, Vol. 14, No. 2, 45-58.
<https://doi.org/10.1177/095624780201400204>
- Saberifar, R (2023). Analysis of influential factors in designing elements of child-friendly urban spaces using children's drawings (case example: parks and playgrounds in Mashhad city), Geography and Urban and Regional Planning, Vol. 13, No. 47, 214-183. (in Persian).
<https://doi.org/10.22111/gaj.2023.45759.3119>
- Safavi Moghadam, S. M. Noghani Dokht Bahmani, M. and Khorasani, M (2015). Study of child-friendly city and children's sense of happiness in Mashhad city, Social Sciences. Vol. 12. No. 25. 166-143. (in Persian).
<https://doi.org/10.22067/jss.v12i1.22577>
- Statistical Center of Iran (2016). Population and Housing Census. Statistical Center of Iran Publications, Tehran (in Persian).
<https://amar.org.ir/population-and-housing-census>
- Sullivan, E., Egli, V., Donnellan, N., & Smith, M (2021). Policies to enable children's voice for healthy neighbourhoods and communities: a systematic mapping review and case study. Kotuitui: New Zealand Journal of Social Sciences Online, Vol. 16, No. 1, 18-44.
<https://doi.org/10.1080/1177083X.2020.1772325>
- Taghvaei, M. and Rezaei Adriani, S (2012). Identifying child-friendly green space indicators (case study: Nazhvan Park, Isfahan), Geography and Planning. Vol. 26, No. 80, 61-81. (in Persian).
<https://doi.org/10.22034/gp.2022.44672.2788>
- Taghvaei, M. and Rezaei Adriani, S (2012). Identifying child-friendly green space indicators (case study: Nazhvan Park, Isfahan), Geography and Planning. Vol. 26, No. 80, 61-81. (in Persian).
https://profdoc.um.ac.ir/paper-abstract-1081287.html#login_box
- Thukral, E. G (2020). Every right for every child: Governance and accountability. Routledge India.
<https://doi.org/10.4324/9780367818074>
- Tranter, P., & Pawson, E (2001). Children's access to local environments: A case-study of Christchurch, New Zealand. Local Environment, Vol. 6, No. 1, 27-48.
<https://doi.org/10.1080/13549830120024233>
- UNICEF (2018). Shaping urbanization for children: A handbook on child-responsive urban planning.
https://www.unicef.org/media/47616/file/UNICEF_Shaping_urbanization_for_children.pdf
- Van der Graaf, S (2020). The right to the City in the platform age: Child-Friendly City and Smart City premises in contention. Information, Vol. 11, No. 6, 285.
<https://doi.org/10.3390/info11060285>
- Van Vliet, W (2011). Intergenerational cities: A framework for policies and programs. Journal of Intergenerational Relationships, Vol. 9, No. 4, 348-365.
<https://doi.org/10.1080/15350770.2011.619920>
- Villanueva, K., Badland, H., Kvalsvig, A., O'Connor, M., Christian, H., Woolcock, G., Goldfeld, S (2016). Can the Neighborhood Built Environment Make a Difference in Children's Development? Building the Research Agenda to Create Evidence for PlaceBased Children's Policy. No. 16, 10-19). Acad. Ped.
<https://doi.org/10.1016/j.acap.2015.09.006>
- Warner, M. E., & Rukus, J (2013). Planners Role in Creating Family-Friendly Communities: Action, Participation and Resistance. Journal of Urban Affairs.
<https://doi.org/10.1111/juaf.12014>
- Zandrazavi, S. Ziaei, K. and Rahmani, M (2009). Social capital capacities for establishing neighborhood communities in the "child-friendly" city of Bam, Social Welfare. Vol. 8. No. 33. 104-81. (in Persian).
<http://refahj.uswr.ac.ir/article-1-1859-fa.html>

پیشنهاد مدلی برای شکل‌گیری شهرهای دوستدار کودک

مورد مطالعه: کلان‌شهر مشهد

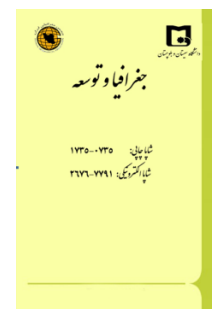
دکتر رستم صابری‌فر

مقاله پژوهشی

چکیده

پیشینه تجربی موجود نشانگر آن است که علی‌رغم تلاش‌های مهم و اساسی که برای شکل‌گیری شهرهای دوستدار کودک به عمل آمده‌است، شهرهای اندکی در ایران و حتی جهان می‌توانند ادعا کنند که به چنین هدفی دست‌یافته‌اند. یکی از دلایل اصلی این ناکامی، عدم توجه به تمام ابعاد مهم و اساسی مورد نیاز در شکل‌گیری شهرهای دوستدار کودک می‌باشد. به این منظور، مطالعه حاضر برای پیشنهاد مدلی برای دستیابی به شهرهای دوستدار کودک در شهر مشهد به انجام رسید. روش انجام پژوهش، توصیفی-تحلیلی و برمبنای هدف کاربردی است. داده‌های مورد نیاز با استفاده از پرسش‌نامه‌ای که روایی و پایایی آن به تأیید رسیده بود و از نمونه‌ای به تعداد ۹۰ نفر از کارشناسان متخصص در حوزه‌های برنامه‌ریزی شهری، علوم اجتماعی و روان‌شناسی گردآوری شد. داده‌های گردآمده با استفاده از آماره‌های استنباطی به‌خصوص تحلیل عاملی-اکتشافی و تحلیل عاملی تأییدی تجزیه و تحلیل شد. یافته‌ها نشان‌داد که برای شکل‌گیری شهر دوستدار کودک به ترتیب سه بعد سیاسی، محیط فیزیکی و حقوق کودک امتیاز ۰/۸۸، ۰/۸۷ و ۰/۸۰ را به‌خود اختصاص می‌دهند؛ بنابراین در صورتی که این اولویت‌بندی مد نظر نباشد، دسترسی به شهرهای دوستدار کودک غیر ممکن خواهد بود. آن‌چه تاکنون در عمل انجام شده، توجه و تأکید صرف بر بعد فیزیکی بوده‌است.

جغرافیا و توسعه، شماره ۷۸، بهار ۱۴۰۴
تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۷/۲۱
تاریخ بازنگری داوری: ۱۴۰۳/۰۲/۱۷
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۷/۰۲
صفحات: ۶۶-۳۹

واژه‌های کلیدی:
شهر دوستدار کودک، محیط فیزیکی، سیاست‌گذاری، حقوق کودک، شهر مشهد.

مقدمه

در حالی که پیش‌بینی می‌شود تا سال ۲۰۵۰، ۷۰ درصد از کودکان جهان در شهرها زندگی کنند (Cordero-*Vinueza et al, 2023: 1*), هم‌اکنون این تعداد در شهرهای ایران بالغ بر ۷۰ درصد می‌باشد (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). به همین دلیل، دسترسی به شهرهایی که نیاز کودکان را مد نظر قرار می‌دهند، یکی از الزامات دنیای کنونی به‌خصوص در کشورهای جهان سوم و از جمله ایران است. در واقع، کودکان نیازهای خاصی داشته و عدم تأمین به موقع آن‌ها، نتایج ناگواری به‌همراه دارد؛ از همین‌رو، توجه و تأکید بر شکل‌گیری شهرهای دوستدار کودک، یکی از دغدغه‌های مردم و مسئولین تلقی می‌شود. در میان محققان نیز این اولویت از سال‌ها پیش مطرح بوده و تحقیقات فراوانی در مورد چگونگی تأثیر محیط‌های شهری بر رشد فیزیکی، شناختی و اجتماعی کودکان انجام شده و یا در حال انجام است (Van Vliet, 2011: 348). ادعای این پژوهشگران آن است که طراحان و برنامه‌ریزان شهری تنها بر ساخت و طراحی شهرها اثرگذار نبوده بلکه زندگی و رفاه کودکان ساکن در این سکونتگاه‌ها را نیز آشکارا تحت تأثیر قرار می‌دهند (Freeman, 2006: 63). به همین علت، نگاه به سلامت کودکان از انحصار حوزه‌های بهداشتی و آموزشی تا حد زیادی خارج شده و سیاست‌گذاری در این قلمرو، به برنامه‌ریزان شهری به‌عنوان اصلی‌ترین عاملان

تأثیرگذار بر تأمین محیط‌های سالم، واگذار شده‌است (Gill, 2008: 136).

در این میان، سازمان ملل متحد در مورد حقوق کودک^۱ (CRC) دستورالعمل‌هایی را تدوین نموده‌است که اغلب به رعایت حقوق کودکان در شهرها تأکید دارند. این شرایط برای کودکانی که در بافت‌های ناکارآمد شهری ساکن هستند، بسیار بحرانی‌تر محسوب می‌شود (Malone, 2015: 405). دلیل اصلی این امر آن است که علی‌رغم کمبود زیرساخت‌های اصلی در بافت‌های ناکارآمد، تعداد کودکان در این پهنه‌ها همچنان رو به افزایش بوده و تا آینده نزدیک، این روند ادامه خواهد داشت (Malone, 2015: 405; Ortigoza et al, 2023: 36). شرایط توصیف‌شده در فوق، وقتی اهمیت بیشتری پیدا می‌کند که بدانیم کودکان برای رشد، به محیط‌های سالم، سبز، قابل پیاده‌روی و هوشمند بیشتری نیاز دارند (Riggio, 2002: 45; Krishnamurthy, et al, 2018: 21). به همین دلیل، دستورالعمل‌های خاصی برای شکل‌گیری این‌گونه شهرها تدوین شده‌است (Brown et al, 2019: 3; UNICEF, 2018: 23) اما یافته‌های تجربی نشانگر آن است که این اقدامات به قدری نبوده‌است که تأثیری قوی بر محیط ساخته‌شده شهری داشته‌باشد (Bishop & Corkery, 2017: 14) شاید یکی از دلایل این امر آن است که حقوق کودکان در سیاست شهری به جریانی اصلی بدل نشده و مورد توجه قرار نگرفته است (Brown et al, 2019: 4). در مواردی هم که به چنین مقوله‌ای تأکید شده‌است، به دلیل عدم همراهی دولت‌ها و نهادهای حاکمیتی، این هدف در عمل محقق نشده‌است. در واقع، فعالیت‌های انجام‌شده در این حوزه، معمولاً تنها یکی از ابعاد مقوله شهر دوستدار کودک را مد نظر داشته و بسیاری از فعالین این حوزه، اصولاً ابعادی غیر از فضای فیزیکی را اثرگذار نمی‌دانند (صابری‌فر، ۱۴۰۲: ۱۸۳). به همین دلیل، یکی از رسالت‌های تحقیقات جدید آن است که نشان‌دهند ابعاد اصلی شکل‌گیری شهر دوستدار کودک کدام است و چگونه می‌توان آن‌ها را اولویت‌بندی کرد؟ از آن‌جا که تاکنون در این زمینه تحقیقی جامع صورت نگرفته است، این بررسی در این حوزه انجام شد.

مبانی نظری و پیشینه تحقیق

در تحقیقاتی که تاکنون صورت گرفته، شهر دوستدار کودک به لحاظ هستی‌شناسی، معرفت‌شناختی و روش‌شناسی چندان مورد توجه نبوده‌است. یکی از دلایل اصلی این امر آن است که بسیاری اعتقاد دارند که در کشورهای در حال توسعه و از جمله ایران، به قدری مسائل فوری و ضروری وجود دارد (Malone, 2015: 408) که پرداختن به اموری همچون شهر دوستدار کودک، نوعی سرگرمی تلقی می‌شود. حتی در کشورهای غربی که بیش از ۹۰ درصد تحقیقات صورت گرفته در حوزه شهرهای دوستدار کودک در آن‌جا انجام شده نیز چنین غفلتی قابل مشاهده است. این در حالی است که تحقیقات انجام‌شده در استرالیا و نیوزلند نیز بیشتر بر تحرک و بازی کودکان متمرکز بوده‌است؛ در مقابل آمریکایی‌ها، مقوله مشارکت و در کشورهای چوئ سوئد و فنلاند فضاهای سبز، در کانون توجه بوده و اساساً به لحاظ جغرافیایی، سطوح محلی مد نظر قرار داشته‌است (Egli et al, 2020: 420) حتی به لحاظ روش‌شناسی، اغلب مطالعات از روش‌های کیفی مانند مصاحبه، رویکردهای قوم‌نگارانه و روش‌های مشارکتی چون همراهی با کودکان، بازی و نقاشی استفاده کرده‌اند. توجه و تأکید بر چنین روش‌هایی، اغلب مقولات حاکمیتی و سیاست‌گذاری را به حاشیه رانده‌است. بر همین اساس، چنین بررسی‌های به پیشنهادات اجرایی در این حوزه منتهی نشده‌است. این روند در ارتباط با حقوق کودکان در برنامه‌ریزی و طراحی شهری نیز مطرح می‌باشد. به طوری

که اغلب تحقیقاتی که به این مقوله توجه داشته‌اند، این حقوق را به محیط فیزیکی و ابعاد فضایی فروکاسته‌اند. این در حالی است که طبق قوانین بین‌المللی، حقوق کودکان در شهرسازی به دو اصل اساسی؛ یعنی عدم تبعیض نسبت به این گروه و تأمین منافع آن‌ها در بالاترین سطح، تأکید دارد. شرایطی که حضور کودکان در تمامی تصمیم‌گیری‌ها و اقداماتی که ممکن است به آن‌ها آسیب رسانده و یا از آن‌ها محافظت نماید، الزامی است (Riggio, 2002: 49). مطابق همین قوانین، حق کودک برای استراحت و گذران اوقات فراغت، انجام بازی و فعالیت‌های تفریحی، فرهنگی و هنری در کنار بیان آزادانه عقاید به رسمیت شناخته شده‌است.

علی‌رغم تأکیدات اساسی بر تدوین دستورالعمل‌های خاص برای رعایت حقوق کودکان در شهر، این روند هنوز به جزئی از فرآیند برنامه‌ریزی شهری تبدیل نشده‌است (Gillespie, 2013: 64). اصلی‌ترین مانع در این ارتباط، نوع نگاه به کودکان و ارتباط آن‌ها با فضا در طول زمان و قلمروهای جغرافیایی متفاوت است (Riggio, 2002: 49). در حقیقت، این که کودک چه موقعیت و جایگاهی در جامعه دارد و چگونه مورد توجه قرار می‌گیرد، فضا و زیرساخت‌های ویژه‌ای برای او به‌همراه می‌آورد. به‌عنوان نمونه، قبل از این تصور می‌شد که خیابان مکان مناسبی برای کودکان تلقی نمی‌شود. علاوه بر آن، کودکان شدیداً آسیب‌پذیر قلمداد شده و نظارت و حمایت ویژه بزرگسالان ضروری قلمداد می‌گردید. چنین رویکردی، حذف کودکان از خیابان و محدودیت قلمروی حضور آنان را مطرح می‌ساخت (Gillespie, 2013: 73). اساساً، این تصور که کودکان به خیابان‌ها تعلق ندارند، باعث شده‌است که اتومبیل‌ها بخش زیادی از سهم این گروه را در اختیار گیرند (صابری‌فر، ۱۴۰۲: ۱۸۹). در نتیجه، روزبه‌روز حوزه تحت اختیار کودکان کاهش یافته و خانواده‌ها تلاش دارند تا این گروه را به فضاهای خصوصی‌تر محدود نمایند (Gillespie, 2013: 69). شاید از همین روست که اکنون واحدهای تک خانواری و ساخت باغ‌ویلاهای پیرامون کلان شهرها روزبه‌روز بیشتر شده و پراکندرویی شهری را افزایش داده‌است (Riggio, 2002: 49). روندی که نه تنها تأثیرات مخربی بر مدیریت شهری دارد بلکه برای کودکان نیز خطرناک و آسیب‌زا تلقی می‌شود. شرایطی که برنامه ریزان از آن تحت عنوان «تراژدی کالاهای عمومی»^۱ یاد می‌کنند. این مفهوم اگرچه بیشتر در مباحث اکولوژیکی مورد استفاده قرار می‌گیرد ولی در این جا بدین معناست که رفاه کلی کودکان با تلاش هر خانواده برای به حداکثر رساندن رفاه فرزندان خویش، کاهش می‌یابد (Gillespie, 2013: 75). ابعاد نگران‌کننده‌تر موضوع وقتی بیشتر عیان می‌شود که دولت‌ها، توجه و تأمین فضاهای شهری و تفریحی خاص کودکان را نوعی هزینه غیر قابل جایگزین تصور می‌کنند (Warner & Rukus, 2013: 13)؛ از همین رو اکنون بسیاری از مدیران و سیاست‌گذاران شهری، به‌جای توجه به کودکان و سالمندان، تمام تلاش خود را بر تأمین نیاز متخصصان جوان و گروهی قرار داده‌اند که از آن‌ها به‌عنوان «طبقه خلاق» نام می‌برند. چرا که این گروه‌ها موتور رشد اقتصادی و پرداخت‌کنندگان اصلی مالیات محسوب شده و اصولاً امکانات کمتری را درخواست می‌کنند (Warner & Rukus, 2013: 16). با این استدلال، می‌توان ادعا نمود که اصولاً دولت‌ها در شمار گروه‌های دوستدار کودک قرار نمی‌گیرند. این بی‌علاقگی نه به این دلیل است که دولت‌ها حقوق کودکان را به رسمیت نمی‌شناسند بلکه به این سبب است که این نهاد، اصولاً به‌دنبال اجتناب از هزینه‌های اضافه و به‌ظاهر غیر عقلایی می‌باشد (Cordero-Vinueza et al, 2023: 7).

به‌طور کلی اندیشمندان این حوزه بر این باورند که حقوق کودکان، مقوله‌ای جهانی است و نمی‌توان آن را به اجزای خرد و مجزا از هم تقسیم نمود؛ از همین رو تأمین این حقوق، نیازمند توجه به روابط متقابل و پیچیده بین حقوق و مسئولیت‌ها بوده و عملیاتی‌نمودن آن نیازمند رویکردی چندبعدی است (Thukral, 2020: 31). اگرچه همه

ابعاد این مقوله غیر قابل سنجش تلقی می‌شود، تحقیقات صورت‌گرفته تأکید بیشتری بر بعد فضایی داشته‌اند چرا که این بعد معیار مناسبی برای سنجش میزان تحقق حقوق کودکان توسط سیستم‌های محلی و حاکمیتی تلقی می‌شود اما چنین سنجشی، ارتباط نزدیکی با نوع مفهوم‌سازی دوران کودکی دارد چرا که هر رویکردی به کودکان، سطح مشخص و معینی از سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی خاص این گروه را مطرح می‌سازد.

تاکنون تلقی اغلب نویسندگان و برنامه‌ریزان بر این قرار داشته‌است که ساخت شهرهای دوستدار کودک، مقوله‌ای است که تنها به خواست و نظر شهروندان و طراحان شهری مربوط است. اما یافته‌های تجربی اخیر، بیانگر آن است که حضور و اراده دولت‌ها، مهمترین رکن شکل‌گیری شهرهای دوستدار کودک تلقی می‌شود. به‌عنوان نمونه، ریجو^۱ (۲۰۰۲)، کارول و همکاران (۲۰۱۸، ۲۰۱۹ الف و ب) و ون درگراف^۲ (۲۰۲۰) حکومت را به‌عنوان ساختار نهادی، قانونی و بودجه‌ای معرفی می‌کنند که تأمین حقوق کودکان را در میدان عمل ممکن می‌سازند؛ از همین‌رو برخی از مقوله حکمرانی خوب شهردوستدار کودک نام می‌برند و آن‌را این‌گونه تعریف می‌کنند «مد نظر داشتن کودکان در برنامه توسعه شهر و دادن فرصتی به آنان برای مشارکت در فرآیند تصمیم‌گیری» (Riggio, 2002: 48; Mekonen, 2010: 3). بر این اساس، دولت دوستدار کودک، حکمرانی خواهد بود که حداکثر تلاش را برای انجام تعهدات خود در مورد احترام، حمایت و اجرای حقوق کودک و تضمین رفاه وی انجام می‌دهد. اهدافی که زمانی محقق می‌شوند که در قوانین مصوب و سیاست‌های اتخاذ شده به روشنی مورد توجه قرار گیرند. بر این اساس، امروزه از سه مقوله کلیدی در سطوح حاکمیتی برای توجه به کودکان چون محافظت، تأمین و مشارکت یاد می‌شود که معیارهای اصلی سنجش میزان دوستی دولت با کودکان محسوب می‌شوند. اخیراً ابزارهای پیچیده‌تری به این منظور پیشنهاد شده‌است که از آن تحت عنوان شاخص دوستی کودک^۳ (CFI) یاد می‌شود. در این شاخص، علاوه بر ابعاد کیفی، ابعاد آماری و قابلیت‌های کمی نیز مورد توجه می‌باشد. شاخص مورد اشاره، جایگاه کودکان در سیاست‌گذاری عمومی؛ قوانین حامی کودکان و میزان اعتبار اختصاص یافته برای تأمین نیازهای اساسی این گروه را در خود دارد. شاید در ابتدا تصور شود که دسترسی به چنین ایده‌آلهایی ارتباط نزدیکی با وضعیت اقتصادی دولت‌ها داشته‌باشد. اما شرایط کنونی کشورهای جهان نشانگر آن است که برخی از دولت‌ها با تولید ناخالص داخلی نسبتاً بالا، در پایین‌ترین رده دولت‌های دوستدار کودک قرار دارند. زیرا چنین دولت‌هایی نتوانسته‌اند چهارچوب‌های قانونی و سیاستی مناسبی برای حمایت از کودکان فراهم آورند (Cordero-Vinueza et al, 2023: 7). البته ساخت و آماده‌سازی شهرهای دوستدار کودک، در عمل توسط شهرداری‌ها و دولت‌های محلی پیگیری می‌شود و دولت‌های مرکزی در این زمینه، بیشتر در سطوح نظری و سیاست‌گذاری ذی‌نقش می‌باشند (Riggio, 2002: 48).

در واقع، سیاست‌های بخش عمومی به شکل غیر قابل تصویری بر رفاه کودکان تأثیر گذارند. به‌عنوان نمونه، ویتزمن^۴ و همکاران (۲۰۱۰) نشان دادند، اینگونه سیاست‌ها می‌توانند جستجوگری و استقلال نظری و عملی کودکان در فضای عمومی را در پی آورده و یا از آن جلوگیری به عمل آورند. ون دن برگ (۲۰۱۳) نیز خاطر نشان کرده‌است که توجه و تأکید بر حقوق و نیاز کودکان، شهرها را به سمت سلامت و پایداری سوق می‌دهد. همین نویسنده از اصطلاحی چون «اعیان‌سازی»^۵ در شهرسازی نام برده که می‌تواند حقوق یک گروه خاص از افراد را تأمین و یا تهدید

1. Riggio
2. Van der Graaf
3. Child-Friendliness Index
4. Whitzman
5. Genderfication

نماید. در مجموع، برخی مطالعات نشان داده‌اند که تاحدودی توجه به کودکان در سیاست عمومی را مد نظر داشته‌اند. مثلاً برخی ادعا دارند که حومه‌های با تراکم متوسط، به احتمال زیاد دوست‌دار خانواده هستند، در حالی که این شرایط در شهرهای مرکزی، چندان مد نظر نبوده و تأکید اصلی بر سیاست‌های کاربری زمین و بهره‌وری حداکثری از آن قرار دارد (Warner & Rukus, 2013: 15). به‌هر حال، تأکید بر شهرهای دوست‌دار کودک، بر این مقولهٔ اساسی تمرکز دارد که کودکان انسان‌های منحصر به فردی هستند که صاحب حقوق بوده و بایستی با آن‌ها به‌عنوان شهروندانی واقعی و برابر با سایرین برخورد شود. اما السلی^۱ (۲۰۰۴) استدلال می‌کند که در نظر گرفتن کودکان به‌عنوان ذی‌نفعان آینده به‌جای شهروندان فعلی، مداخلهٔ آن‌ها را در تصمیم‌گیری‌های کنونی محدود می‌کند (Tranter & Pawson, 2001: 27). با این حال، ون ولیت^۲ (۲۰۱۱)، نشان داد که نقش کودکان در فرآیندهای برنامه‌ریزی شهری باید با توجه به رویکردهای جهانی‌سازی مبتنی بر بازار، مورد بازنگری قرار گیرد. در چنین شرایطی، این که کودکان به‌عنوان مصرف‌کننده، استفاده‌کننده، کارآفرین یا تولیدکننده مد نظر قرار گیرند، رویکردهای متفاوتی را مطرح می‌سازد (Villanueva et al, 2016: 10). اصولاً حضور و مشارکت کودکان در روند تصمیم‌گیری‌ها، ضمن آن که به جهت حقوقی ضرورت دارد، فرصتی را در اختیار قرار می‌دهد تا آنان شهروندی فعال و اثرگذار را تمرین کرده و به‌طور عمیق به آن بیندیشند (Derr & Kovacs, 2015: 29). این در حالی است که دانش محلی کودکان به‌نحوی است که شناخت دقیق‌تر و کامل‌تری نسبت به بزرگسالان از جغرافیای خانه، مدرسه و محله فراهم می‌آورند (De Andrade et al, 2016: 825). شاید به‌همین جهت است که کارول^۳ و همکاران (۲۰۱۹ الف و ب)، پتانسیل کودکان را به‌عنوان مشارکت‌کنندگان، محققان و مشاوران طراحی شهری مورد تأکید قرار داده‌اند. البته چالش اصلی کودکان برای ایفای نقش خود به‌عنوان محقق شهری، کمبود مهارت و دانش آن‌ها نیست بلکه مشکل مهم آن است که اعتماد به نفس و انگیزهٔ آن‌ها، برای انجام این وظایف هنوز به‌قدر کافی تقویت نشده‌است. با این وجود، مالون^۴ (۲۰۱۵) عقیده دارد توانایی قابل توجه کودکان در طراحی برای مد نظر قراردادن خواست و نیاز سایر گروه‌ها، واقعیتی است که به‌طور ذاتی در کودکان وجود داشته و همین امر پایداری در طراحی را تضمین می‌کند (صابری‌فر، ۲۰۲: ۱۴۰۲)؛ از همین‌رو برخی اعتقاد دارند که مشارکت کودکان، طیف گسترده‌ای از راه‌حل‌های تخیلی را برای مشکلات شهری فراهم می‌کند اما ایده‌های آن‌ها باید در سطوح مختلف دولت محلی به اشتراک گذاشته و جدی گرفته شود (Hart, 1992: 32).

علی‌رغم آن که یونیسف، مسئولیت تضمین حقوق کودکان را بر عهدهٔ دولت‌ها گذاشته‌است اما شبکه گسترده‌ای از ذی‌نفعان در این زمینه ذی‌نقش هستند. اساساً حکمروایی واقعی در محیطی مشتمل بر هنجارها و قوانین حاکم بر تعامل متقابل میان بازیگران عمومی، خصوصی و دولتی و در شرایط پیچیده و پویا معنا پیدا می‌کند. به بیان دیگر، منافع عمومی با حضور بازیگرانی از بخش دولتی و غیر دولتی ممکن می‌شود (Martínez, 2006: 13). شاید از همین روست که رحمانینگتیاس^۵ و رهایو^۶ (۲۰۱۹)، حضور شبکه‌های جامع‌تری از ذی‌نفعان در حکمرانی را مد نظر قرار داده و تلاش کردند درک دقیق‌تری از چگونگی همکاری دولت‌های ملی و محلی با بخش خصوصی برای

---

1. Elsley
2. Van Vliet
3. Carroll
4. Malone
5. Rahmaningtyas
6. Rahayu

شکل‌گیری شهرهای دوستدار کودک ارائه‌دهند. با این وجود، مطالعات صورت‌گرفته در استرالیا و نیوزلند نشان می‌دهد که مانع اصلی برای دستیابی به شهرهای دوستدار کودک، تأکید و تلاش گسترده دولت‌های مرکزی و محلی برای مدیریت استفاده از زمین به‌منظور بهره‌مندی‌های اقتصادی است (Tranter & Pawson, 2001: 29). فریمن (Freeman, 2006: 80) نیز دریافت که «فقدان ارتباط بین طرح‌های مشارکت دولت مرکزی، فعالیت‌های دولت محلی و اقدامات متخصصان برنامه‌ریزی» از موانع اصلی این روند هستند. در^۱ (۲۰۱۵)، علاوه بر نهادهای مورد اشاره، از بازیگران بالقوه دیگری مانند دانشگاه‌ها هم یاد می‌کند. به هر حال، تأکید اصلی فریمن بر آن است که دولت‌ها باید با ایجاد سیاست‌ها، قوانین، بودجه و فضاهای مشارکتی ویژه‌ای که این جمعیت را هدف قرار می‌دهند، به حقوق کودکان احترام بگذارند و از آن تبعیت کنند (Freeman, 2006: 80). اما واقعیتی که بسیار قابل توجه است آن است که در چرخه سیاست‌گذاری و تعامل بین سطوح مختلف حکمرانی، مطالعات اندکی به انجام رسیده و هنوز ابعاد نامکشوف زیادی در این حوزه مطرح می‌باشد. علاوه بر مقولات مورد اشاره، محیط‌های طبیعی و ساخته شده، تأثیرات عمیقی بر رشد کودکان دارد (Adams et al, 2018: 545; Elshater, 2018: 432). به‌همین دلیل، به موازات تأکید بر مطالعات حوزه شهرنشینی، توجه به حقوق کودکان در بعد فضایی شهرها جایگاه و اولویت بالایی پیدا کرده‌است اما مطالعات صورت‌گرفته در این حوزه، ابعاد و زوایای متفاوتی را مد نظر داشته‌اند. در اغلب آن‌ها بر این نکته تأکید شده‌است که تقریباً در تمام طرح‌ها و سیاست‌گذاری‌ها، توجه به کودکان در حداقل ممکن بوده‌است. به‌طوری که برخی از این نویسندگان به اصطلاح «گتوسازی در دوران کودکی»^۲ اشاره داشته‌اند. معنا و مفهوم این اصطلاح آن است که بایستی در ارتباط با حذف کودکان از شهر، شدیداً ابراز نگران کرد (Tranter & Pawson, 2001: 29).

یکی دیگر از ابعادی که در سال‌های اخیر بیشتر بر آن تأکید شده‌است، شاخص‌های اجتماعی و جمعیت‌شناختی است. اهمیت این بخش تا حدی بوده که حتی، التفات به محیط ساخته‌شده را نیز تحت تأثیر قرار داده‌است. در مجموع، مهمترین ابعاد فضایی در چنین قلمرویی، کمترین توجه را دریافت کرده‌است. این در حالی است که ترافیک و دسترسی به طبیعت و محیط‌های بکر، مستقیماً بر کودکان و به‌طور خاص رشد آنان تأثیرگذار است. به‌خصوص اخیراً چون استفاده از مواد سمی افزایش یافته و یا آلاینده‌های صنعتی بیشتری در شهرها دیده می‌شود، سلامت کودکان به مخاطره افتاده‌است. همچنین، آلودگی هوا، نرخ بیماری‌های ریوی را در کل جمعیت شهری و به‌طور ویژه کودکان بالا برده‌است. حتی شواهدی در دست است که آلودگی صوتی، توانایی کودکان در خواندن و صحبت کردن را تحت تأثیر قرار داده و همین امر تعاملات اجتماعی آن‌ها را محدود ساخته‌است (Cordero-Vinueza et al, 2023: 9). در کنار این تأثیرات مستقیم، سر و صدا، توجه و مراقبت بزرگسالان از کودکان را نیز کاهش می‌دهد (Ferguson et al, 2013: 437) و حتی فرصت بازی و سرگرمی کودکان را از بین می‌برد (Chawla, 2015: 433). شاید از همین روست که مداخلات مکان‌محور به‌خصوص ساخت پارک‌های موقت، زمین‌های بازی، حذف خیابان‌های پر تردد یا حداقل آرام‌سازی ترافیک، توجه به سرسبزی و ابعاد زیبایی‌شناختی محیط، همیشه مورد تأکید اندیشمندان این حوزه بوده‌است (Villanueva et al, 2016: 15; McGlone, 2016: 117).

1. Derr

2. Childhood ghettoisation

به‌طور معمول، کودکان همیشه زمین‌های بازی را در اولویت اول خود قرار نمی‌دهند (Egli et al, 2020: 421) و بیشتر علاقه دارند در محیط‌هایی حضور پیدا نمایند که سطح جذاب و سالمی از خطر را در خود دارند (Jansson et al, 2016: 228). نکته قابل توجه آن است که شکل‌گیری محیط‌های بازی در بخش‌های تجاری و خصوصی به‌ویژه برای کودکان فقیر، محدودیت‌های زیادی را فراهم می‌کند (Carroll et al, 2019a, b). علاوه بر این، کودکان مهاجر، آنانی که اسناد هویتی مشخصی ندارند و به‌طور کلی، تعیین شرط و شروط برای بهره‌مندی از امکانات شهری، از جمله عوامل اجتماعی طرد و به حاشیه رانده شدن کودکان می‌باشد (Cordero-Vinueza et al, 2023: 11).

از جمله عناصر دیگری که بر ساخت شهرهای دوستدار کودکان اثرگذار است، سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی در بخش حمل‌ونقل می‌باشد. این زیرساخت‌ها اگرچه در ظاهر ارتباط مستقیمی با کودکان ندارد اما واقعیت آن است که ترافیک بر کمیت و کیفیت زمان حضور کودکان در فضاهای شهری و کنترل و نظارت بیشتر بر آن‌ها در صورت حضور در این فضاها، مستقیماً اثرگذار است. علاوه بر آن، ترافیک شدید، زمان رفت‌وآمد بزرگسالان را افزایش داده و مدت زمان حضور آنان را در خانه کاهش می‌دهد و همین امر می‌تواند باعث افزایش استرس کودکان و اختلال در روابط اجتماعی آن‌ها شود. از یک نقطه نظر دیگر، فقدان و یا ضعف زیرساخت‌های مناسب حمل‌ونقل ایمن، دسترسی مستقل کودکان به فضاهای بازی را کاهش داده و کنترل و حضور بیشتر مراقبان و در نهایت رشد سالم آنان را متأثر می‌سازد (Clement & Waitt, 2018: 252; Grant-Smith et al, 2017: 201). از همین رو است که شهرهایی که تحرک مستقل کودکان و دسترسی آزادانه آن‌ها را به امکانات آموزشی و بازی فراهم می‌آورند، کاندید بهتری برای مکان‌های دوستدار کودک تلقی می‌شوند (Gill, 2021: 16). اثر و جایگاه ترافیک بر حضور و فعالیت کودکان در حدی است که اخیراً اصطلاحی با عنوان «جغرافیای مذاکره»^۱ مطرح شده است (Tranter & Pawson, 2001: 3). این اصطلاح، بر این نکته تأکید دارد که با افزایش ترافیک و کاهش تعاملات اجتماعی در محله‌ها، فضا و گسترده‌ای که کودکان قادرند به‌طور مستقل رفت‌وآمد و فعالیت نمایند، کاهش یافته است (Malone, 2008: 16; Egli et al, 2020: 429). به هر حال، تامین شرایط لازم برای جابه‌جایی و تحرک مستقل و حمل‌ونقل مناسب با شرایط کودکان، می‌تواند سلامت جسمانی و توانایی آن‌ها برای شناخت فضاهای شهری و معاشرت با سایر اعضای جامعه را تضمین نماید (Elsley, 2004: 155). این در حالی است که وقتی چنین شرایطی فراهم نباشد، نظارت بر رفتار کودکان و ایجاد محدودیت برای آن‌ها افزایش پیدا می‌کند (Grant-Smith et al, 2017: 203). در موارد عدم آماده‌سازی پیاده‌روهای شهری نه‌تنها برای استفاده کودکان ایجاد مشکل می‌کند بلکه این شرایط برای والدینی که فرزندان خود را با کالسکه و ... جا به جا می‌نمایند هم سخت و بعضاً غیر ممکن می‌شود (Clement & Waitt, 2018: 253). همین شرایط نشان می‌دهد که تجهیز و آماده‌سازی شهرهای دوستدار کودک، تنها به همین گروه محدود نشده و طیف وسیع‌تری از نیازها و خواست‌ها را در بر می‌گیرد.

اخیراً ساز و کارهای اجتماعی نیز جایگاه و اهمیت ویژه‌ای در بازی و تحرک کودکان پیدا کرده‌اند. چنین شرایطی، تنوع و اختلاط کاربری‌ها در محلات شهری را ضروری ساخته‌است؛ از همین رو اکنون از شهرهای بین نسلی یاد می‌کنند که قادرند نیازهای همه گروه‌های سنتی را تأمین کنند. در این الگو، توجه به نیازهای کودکان و کهنسالان اولویت بالاتری دارد چرا که تاکنون این گروه‌ها کمتر مورد توجه برنامه‌ریزان و طراح شهری بوده‌است. بدون شک، ساخت و تجهیز شهرهای بین نسلی، جایگزین مناسبی برای شهرهای ماشین‌محور و آسیب‌های اجتماعی ناشی از آن،

به حساب می‌آیند. زیرا چنین شهرهایی حضور کودکان و سالمندان را در فضاهای عمومی افزایش داده و در نهایت به انسجام اجتماعی و جوامع انعطاف پذیرتر منجر خواهد شد (Biggs & Carr, 2015: 101).

تحقیقات صورت گرفته در ایران، کمتر به همه ابعاد مورد نیاز شهر دوستدار کودک پرداخته‌اند. به طوری که تقریباً در تمامی این تحقیقات، تنها بعدی که مورد توجه و تأکید بوده‌است، همان محیط فیزیکی بوده و در کمتر تحقیقی به طور یک‌جا، به همه ابعاد ضروری در شهرهای دوستدار کودک اشاره‌ای شده‌است. به عنوان مثال، زندرضوی و همکاران (۱۳۸۸) در مطالعه خود کلیاتی در این ارتباط مطرح کردند. با تأخیری چند ساله، کیانی و اسماعیل‌زاده‌کواکی (۱۳۹۱)، این روند را ادامه دادند. اما این گروه نیز به ارزیابی نقطه‌نظرات کودکان به روش‌های واسطه‌ای و آن هم برای محیط فیزیکی اکتفا کردند. سال بعد، کربلایی و سهیلی (۱۳۹۲)، باز هم با روش‌های واسطه‌ای به أخذ نقطه نظرات کودکان در همین زمینه اقدام نمودند. در ادامه همین‌روند، متینی و همکاران (۱۳۹۳)، همانند کارهای قبلی با استفاده از نظرسنجی از بزرگسالان، در پی تشخیص معیارهای طراحی چنین فضاهایی برآمدند. در مطالعه‌ای که صفوی‌مقدم و همکاران (۱۳۹۴) به انجام رساندند، یکی از ابعاد فضاهای دوستدار کودک مورد توجه قرار گرفته و به شیوه نظرسنجی مورد ارزیابی قرار گرفت. شاید یکی از مهمترین مطالعات در این حوزه، کار رستگار و بونفانتینی (۱۳۹۵)، باشد. البته در این بررسی نیز نظرخواهی و أخذ مستقیم دیدگاه کودکان در ارتباط با فضاهای شهری دوستدار کودک بیشتر بر ابعاد فیزیکی متکی بود. بررسی که توسط ایمانی و همکاران (۱۳۹۶) انجام گرفت بیش از آن که به ابعاد مختلف توجه نماید، تنها بعد فیزیکی را مد نظر داشت. در مطالعه خوارزمی و جواهری (۱۳۹۹) اتکای مطالعه بر نقطه‌نظرات بزرگسالان و متخصصان برای تعیین شرایط محیط فیزیکی قرار داشت. در بررسی عبدالهی و آذرنوش (۱۴۰۱)، باز هم بر اساس دیدگاه بزرگسالان اجزا و عناصر محیط فیزیکی در کانون توجه قرار گرفت. در مطالعه اسدی و نسترن (۱۴۰۰)، شاخص‌های دسترسی به این فضاها مد نظر بوده و حقوق و حکومت توجه چندانی کسب نکرد. تقوایی و رضایی آدریانی (۱۴۰۱) در مطالعه‌ای با عنوان «شناسایی شاخص‌های فضای سبز دوستدار کودک (مطالعه موردی: پارک ناژوان اصفهان)» معیارهای محیط سالم، خلاقیت، برخورداری از فضاهای تعاملاتی، مشارکت و حس تعلق، امنیت، دسترسی، تنوع فضاها، ایمنی و خدمات به ترتیب بیشترین تا کمترین امتیاز را در فضاهای دوستدار کودک به خود اختصاص دادند که باز هم از عناصر محیط فیزیکی محسوب می‌شوند. در آخرین مطالعه از این نوع، صابری‌فر (۱۴۰۲) بود. وی با استفاده از روش نقاشی کودکان، محیط‌های شهری دوستدار کودک را بر اساس ابعاد فیزیکی، شناختی، عاطفی، ادراکی و اجتماعی مورد ارزیابی قرار داد. این ابعاد اگرچه عمدتاً بر محیط فیزیکی تأکید داشتند، اما بخشی از حقوق کودکان را نیز شامل می‌شد. با این وجود، هیچ‌یک از این ابعاد، توانایی سنجش نقش و جایگاه حکومت را نداشتند.

روند مورد اشاره تا حدودی در تحقیقات خارجی نیز دنبال شده‌است. با این وجود، در برخی از تحقیقات به صورت پراکنده به مولفه‌های اصلی شهر دوستدار کودک، یعنی حقوق^۱، محیط فیزیکی^۲ و حکمروایی (حکومت)^۳، اشاره شده‌است (Cordero-Vinueza et al, 2023: 7) که در ادامه به برخی از مهمترین آن‌ها اشاره می‌شود.

شاید اولین نغری که در ارتباط با شهر دوستدار کودک به مطالعه پرداخت، ریجو (۲۰۰۲) باشد. وی تقریباً سیر توجه و تأکید بر عناصر مورد توجه کودکان را در سیاست‌ها و دستورالعمل‌های موجود شهرسازی و برنامه‌ریزی شهری، مورد نقد و تحلیل قرار داد. وارنر^۱ و روکوس^۲ (۲۰۱۳)، بررسی‌های خود را به متناسب‌سازی روندهای بازآفرینی و سیاست‌گذاری اختصاص داده و اعلام کردند که در روند بازآفرینی و اصیل‌سازی محلات شهری، بایستی خانواده‌ها در کانون توجه قرار داشته‌باشد زیرا در این‌صورت، تأمین نیاز همه گروه‌ها، از جمله کودکان، به راحتی ممکن خواهد شد. در ادامه همین بررسی‌ها، ون‌دن برگ^۳ (۲۰۱۳)، تأکید نمود که چون استراتژی‌های بازآفرینی شهری، عمدتاً استانداردهای مد نظر طبقه، جنسیت و شرایط اقتصادی گروه خاصی از جمعیت را مد نظر دارند، بایستی مورد بازنگری قرار گیرند. گیلسپی^۴ (۲۰۱۳) همین روند را پیگیری نموده و به تشریح رویدادهای تاریخی مربوط به تأمین و تجهیز فضاهای شهری خاص کودکان پرداخت. اما اخیراً تأکید بر شرایط کنونی و نحوه دسترسی این گروه به تاسیسات و تجهیزات مناسب در کانون توجه قرار گرفته است. به‌عنوان نمونه، مالون (۲۰۱۵) در تحقیقات خود بر تأثیر شهرنشینی بر حقوق کودکان و نحوه تحقق آن تأکید داشته و این مهم را در دستیابی به اهداف توسعه پایدار، اساسی و مهم قلمداد نموده‌است. در همین راستا، ون درگراف (۲۰۲۰) بر روی هم‌پوشانی بین هوشمندی و شهرهای دوستدار کودک متمرکز شده‌است. از دید وی، نوآوری‌های جدید تأثیر مشخصی بر رشد کودکان و حق شهروندی داشته و بایستی در برنامه‌ریزی و طراحی شهری به این موارد توجه گردد. شرایطی که به عقیده کوردرو و نیوزا^۵ و همکاران (۲۰۲۳)، به دلیل محدودیت حضور کودکان در تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی‌های شهری، روزبه‌روز شرایط بدتری پیدا می‌کند. به‌طور کلی، محققان خارجی که تا سال جاری (۲۰۲۳) به حوزه شهر دوستدار کودک وارد شده و تحقیقاتی به انجام رسانده‌اند را می‌توان به‌صورت جدول ۱، معرفی نمود. همان‌طور که قبل از این بیان شد، در هیچ یک از این تحقیقات به هر سه مولفه اساسی طرح‌های دوستدار کودک به‌طور همزمان اشاره نشده‌است. به همین دلیل، تحقیق کنونی که اثر همزمان هر سه مولفه حقوق، محیط فیزیکی و حکومت را مد نظر داشته‌است، می‌تواند بسیاری از تنگناهای موجود در این حوزه را مرتفع نماید.

مطابق دیدگاه‌ها و نظریات مطرح‌شده در ارتباط با شهر دوستدار کودک، می‌توان مدل مفهومی این تحقیق را در قالب شکل ۱، خلاصه نمود.

---

1. Warner
 2. Rukus
 3. Van den Berg
 4. Gillespie
 5. Cordero-Vinueza

جدول ۱: محققین فعال در حوزه شهر دوستدار کودک و مهمترین بعد مورد تأکید آن‌ها

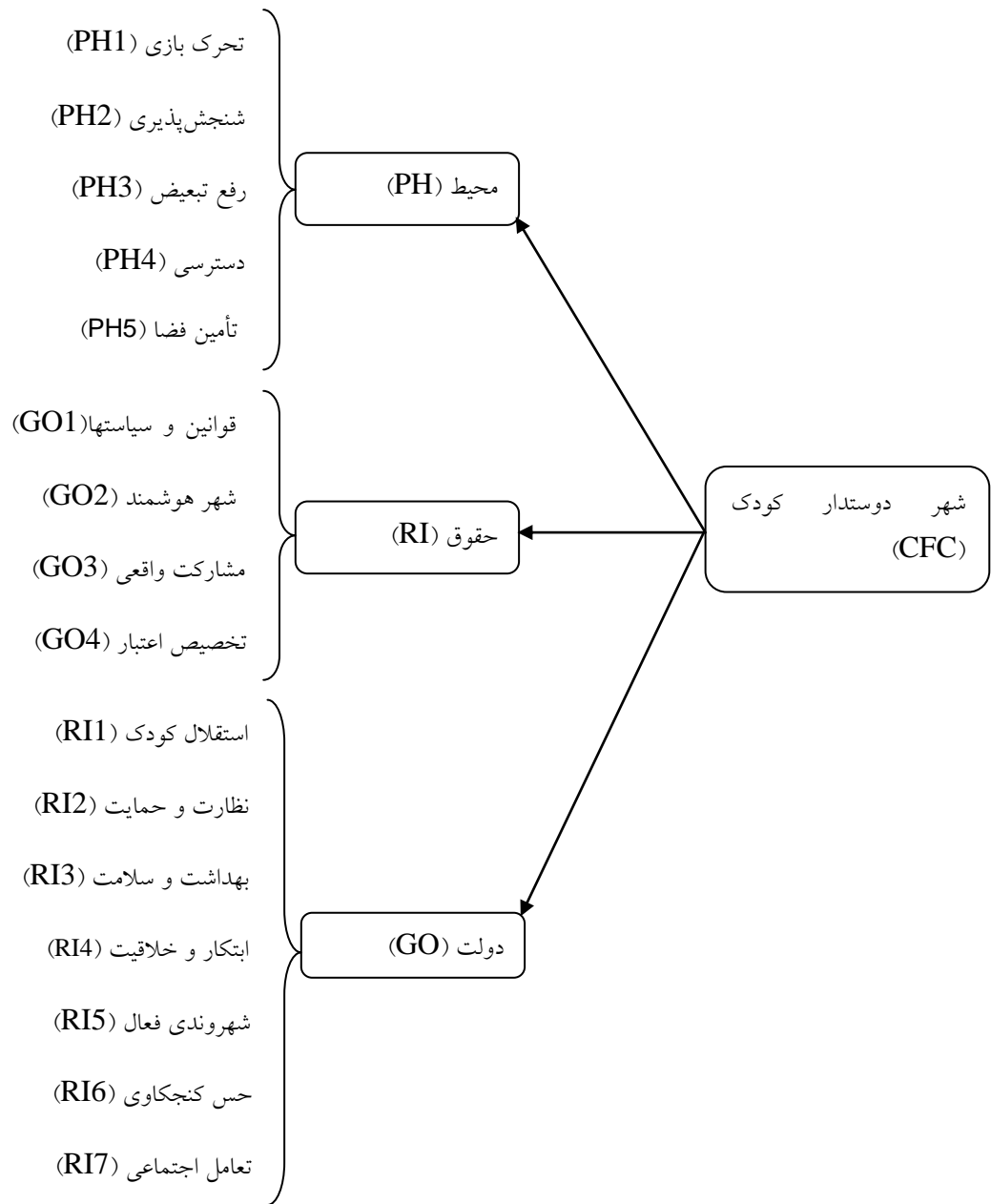
نام محقق	سال	عنوان تحقیق	مقوله مورد تأکید
ترانتر ^۱ و پائسون ^۲	۲۰۰۱	دسترسی کودکان به محیط‌های محلی: مطالعه موردی کرایست چرچ	محیط فیزیکی
ریجو	۲۰۰۲	شهرهای دوستدار کودک: حکمرانی خوب به نفع کودک.	دولت و حکومت
السی ^۳	۲۰۰۴	تجربه کودکان از فضای عمومی	حقوق کودک
فریمن ^۴	۲۰۰۶	جهان متلاطم	محیط فیزیکی
هندی ^۵ و همکاران	۲۰۰۸	آیا حمایت از جوامع طراحی شده سنتی در حال افزایش است؟	محیط فیزیکی
مکونن ^۶	۲۰۱۰	سنجش عملکرد دولت در تحقق حقوق کودک و رفاه وی	دولت و حکومت
گیلسی	۲۰۱۳	بودن و شدن، نظریه برنامه‌ریزی شهری و کودکان	محیط فیزیکی
مالون	۲۰۱۵	حقوق کودکان و بحران شهرنشینی سریع	دولت و حکومت
گرن‌اسمیت ^۷ و همکاران	۲۰۱۷	مدیریت تحرک در تقابل با حمل‌ونقل شهری	محیط فیزیکی
کرول و همکاران	۲۰۱۸	کودکان شهروندان: مشاوره با کودکان برای بازسازی شهر اوکلند	حقوق و دولت
رحمانینگتیاس و رهایو	۲۰۱۹	دولت مشارکتی و تامین فضای عمومی دوستدار کودکان	دولت و حکومت
ون در گراف	۲۰۲۰	رقابت بین شهر هوشمند و شهر دوستدار کودک	حقوق و دولت

مأخذ: نگارنده، ۱۴۰۲

روش پژوهش

روش تحقیق در این بررسی توصیفی-همبستگی از نوع تحلیل ماتریس واریانس-کواریانس بود. این پژوهش در بخش اجرایی به صورت کتابخانه‌ای و میدانی انجام شد. به این منظور، ابتدا بررسی منابع موجود صورت گرفت تا شاخص‌ها و مولفه‌های مورد توجه پژوهشگران قبلی احصاء گردد. در بخش میدانی نیز پرسش‌نامه‌ها در اختیار کارشناسان این حوزه که به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شده بودند، قرار گرفت. در نهایت، با استفاده از تحلیل عاملی و مدل‌سازی معادلات ساختاری، مدل مفهومی مورد آزمون قرار گرفت. برای ارزیابی پایایی پرسش‌نامه، از روش آلفای کرونباخ بهره‌برداری شد. ارزیابی نهایی نشان داد که ابزار سنجش، با ضریب ۰/۹۱ مورد تأیید است. برای اطمینان بیشتر، از طریق قابلیت اعتماد ترکیبی مدل‌سازی معادلات ساختاری نیز پایایی پرسش‌نامه مورد ارزیابی قرار گرفت و مشخص گردید که پرسش‌نامه تهیه شده اهداف مد نظر پژوهش را پوشش می‌دهد.

1. Trante
2. Pawson
3. Elseay
4. Freeman
5. Handy
6. Mekonen
7. Grant-Smith

شکل ۱: مدل مفهومی تحقیق

تهیه و ترسیم: نگارنده، ۱۴۰۲

روایی پرسش‌نامه از طریق روایی محتوایی و سازه‌ای به انجام رسید. برای ساخت مدل مفهومی پژوهش، با استفاده از تحلیل عاملی، کارشناسان و مدیران مربوطه به‌عنوان جامعه آماری تعیین شدند. مطابق اطلاعات میدانی گردآمده، ابتدا حجم اصلی این گروه (با توجه به این که مدیران شاغل به کار و محققانی که در این ارتباط پژوهش و یا سخنرانی داشتند و در محدوده مورد مطالعه در دسترس بودند)، به‌طور تقریبی حدود ۳۰۰ نفر برآورد شد. با توجه به تعداد اعضای جامعه هدف و بر اساس فرمول کوکران، مجموعاً ۱۹۰ نفر به‌عنوان نمونه انتخاب و پرسش‌نامه‌های مربوطه در اختیار آنان قرار گرفت. در انتخاب نمونه مورد اشاره نیز از روش نمونه‌گیری تصادفی - طبقه‌ای بهره‌برداری گردید. با بررسی مبانی نظری و پیشنهاد تحقیق، مشخص گردید که ۱۰ شاخص مرتبط با بعد فیزیکی، ۱۰ شاخص در حوزه سیاسی - حاکمیتی و ۱۲ شاخص مرتبط با بعد حقوقی توسط محققان این حوزه مورد استفاده قرار گرفته و یا مشارکت‌کنندگان در تحقیق، کاربرد آن‌ها را اثربخش معرفی می‌کنند. به این منظور، پرسش‌نامه‌ای با توجه به این شاخص‌های تهیه‌شده و ۱۱ نفر از استادان و خبرگان حوزه مورد بررسی، روایی محتوایی آن را ارزیابی کردند و از ۳۲ شاخص مورد بررسی، ۱۷ شاخص برای بررسی نهایی انتخاب شد. این ۱۷ شاخص، به‌صورت گویه‌های قابل سنجش تعریف گردید تا امکان گردآوری اطلاعات فراهم‌آید (جدول ۲).

جدول ۲: ابعاد و گویه‌های تعیین شهر دوستدار کودک

منبع	گویه	کد	بعد
اگلی ^۱ و همکاران (۲۰۲۰)	تحرک و بازی	PH1	فیزیکی (PH)
کوردرو-وینوژا و همکاران (۲۰۲۳)	سنجش پذیری	PH2	
ریجو (۲۰۰۲)	رفع تبعیض	PH3	
ترانتر و پوسون (۲۰۰۱)	ترافیک و دسترسی	PH4	
کوردرو-وینوژا و همکاران (۲۰۲۳)	طبیعت و پارک	PH5	
وارنر و روکوس (۲۰۱۳)	تامین فضا	PH6	
سی آر سی (۱۳۸۹)	قوانین و سیاست‌ها	GO1	حکومت (GO)
ون درگراف (۲۰۲۰)	هوشمندی	GO2	
ریجو (۲۰۰۲)	مشارکت	GO3	
کوردرو-وینوژا و همکاران (۲۰۲۳)	تخصیص اعتبار	GO4	
ون درگراف (۲۰۲۰)	استقلال کودک	RI1	حقوقی (RI)
گیلسپی (۲۰۱۳)	نظارت و حمایت	RI2	
گیل ^۲ (۲۰۰۸)	بهداشت و سلامت	RI3	
کریشنامورتی ^۳ و همکاران (۲۰۱۸)	خلاقیت	RI4	
در و کوواکس ^۴ (۲۰۱۵)	شهروندی فعال	RI5	
کریشنامورتی و همکاران	ارضای حس کنجکاوی	RI6	
اگلی و همکاران (۲۰۲۰)	تعامل اجتماعی	RI7	

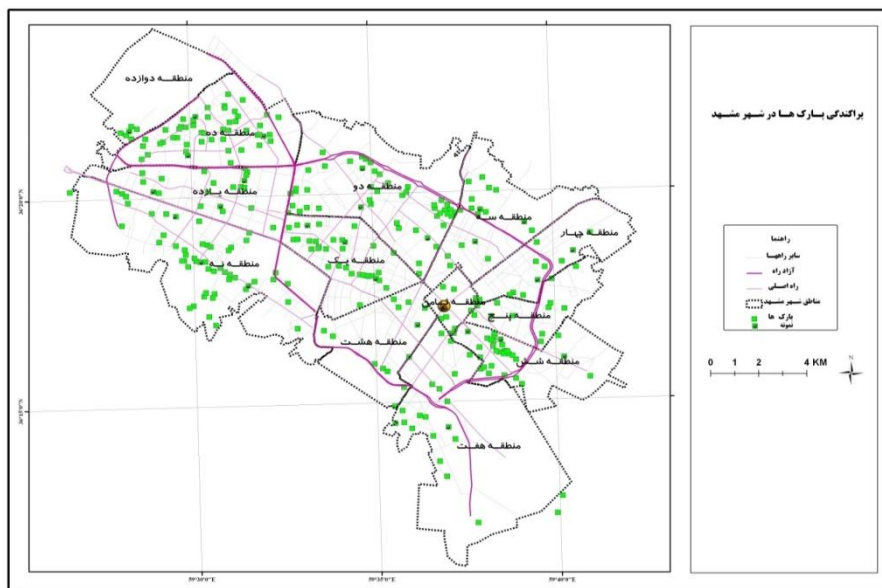
مأخذ: نگارنده، ۱۴۰۲

1. Egli
2. Gill
3. Krishnamurthy
4. Kovacs

مطابق روش مرسوم در تحلیل عاملی اکتشافی، متغیرها به شیوه مناسب عامل‌بندی شد. سپس این عامل‌بندی در تحلیل عاملی تأییدی در تکنیک مدل‌سازی معادلات ساختاری مورد ارزیابی قرار گرفت. تحلیل قسمت اول با نرم‌افزار SPSS و مرحله بعدی با استفاده از نرم‌افزار LISREL انجام شد.

محدوده مورد پژوهش

محدوده مورد بررسی در این مطالعه شهر مشهد بود. این شهر به دلیل وجود مرقد مطهر امام رضا(ع)، دومین کلان‌شهر و همچنین بزرگترین شهر مذهبی ایران با قدمتی ۱۲۰۰ ساله است. این شهر با مساحتی بیش از ۳۰۰ کیلومتر مربع و جمعیتی بالغ بر ۳ میلیون نفر در سال ۱۳۹۵، با تنگ‌های متعددی روبروست. مشهد در امتداد حوضه رودخانه کشف رود، در دشت مشهد و بین دو کوه هزار مسجد و بینالود گسترش یافته است. این موقعیت منجر به اختلاف ارتفاع حداکثر ۱۱۵۰ متر و متوسط ۹۵۰ متر از سطح دریا شده است. هوای مشهد معتدل و متغیر است و وزش باد عمدتاً در جهت جنوب شرقی تا شمال غربی است. حداکثر دمای تابستان ۴۳ درجه بالای صفر و کمترین دمای زمستان ۲۳ درجه زیر صفر است. این شهر مجموعاً ۷۰۰ پارک کوچک و بزرگ فعال با وسعتی قریب به ۷۰۰ هزار متر مربع دارد که در ۱۳ منطقه شهری آن توزیع شده است (شکل ۲).

شکل ۲: پارک‌های شهر مشهد

تهیه و ترسیم: نگارنده، ۱۴۰۲

یافته‌های پژوهش

پس از تحلیل عاملی ۱۷ متغیر پرسش‌نامه بر اساس داده‌های به‌دست‌آمده از ۹۰ پاسخگو، شاخص آزمون MO برابر ۰/۹۱۶ به‌دست آمد که بزرگتر از ۰/۶ می‌باشد. این عدد نشانگر آن است که کفایت نمونه در حدی است که نتایج قابلیت اعتماد داشته و می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد. مطابق محاسبات صورت‌گرفته، مقدار معنی‌داری آزمون بارتلت کمتر از ۵ درصد تعیین شد. در این بررسی، سه عامل مورد بررسی با واریانس کل تبیین‌شده ۷۱/۱ درصد، مقوله مورد نظر را به خوبی تبیین نمودند. شرایطی که نشان داد که این شاخص‌ها، می‌توانند برای تعیین و

طراحی شهر دوستدار کودک مورد استفاده قرار گیرند. در واقع، اعداد و ضرایب تعیین شده نشانگر آن است که روایی سازه‌ای پرسش‌نامه مورد نظر در حد مناسبی قرار دارد.

با توجه به شرح ارائه شده در فوق، در نهایت ماتریس چرخش یافته عاملی تهیه شد و به منظور امکان ارائه نتایج نهایی در مقاله، ضرایب اصلی به دست آمده در جدول ۳ درج شد.

با توجه به نتایج جدول ۳، می‌توان ادعا کرد که هرگویه دقیقا در عامل مد نظر جای گرفته است؛ از این رو بر اساس تحلیل عاملی اکتشافی، فرضیه پژوهش به شرح زیر مفهوم سازی شد: برای ساخت و تجهیز شهرهای دوستدار کودک، ابعاد فیزیکی، حاکمیتی و حقوقی، از اجزایی هستند که بایستی توسط همه سازمان‌ها، نهادها و ارگان ذی‌مدخل در این حوزه، مد نظر قرار گیرد.

مدل سازی معادلات ساختاری یکی از فنون مدل سازی آماری است که در سال‌های اخیر از حوزه رفتاری وارد قلمروی برنامه ریزی شهری شده است. در این مدل، درست به همان شیوه رگرسیون، کمی سازی روابط میان متغیرهای مستقل و وابسته به انجام می‌رسد. البته تنها تفاوت این روش با روش قبلی که در آن پارامترهای رگرسیونی همبستگی‌های تجربی را منعکس می‌نماید، در این شیوه، پارامترهای ساختاری، همبستگی‌های علی را مشخص می‌سازند (مهرگان و همکاران، ۱۳۸۷: ۱).

جدول ۳: ضرایب محاسبه شده برای ابعاد سه گانه شهر دوستدار کودک

ابعاد عاملی	ابعاد		
	حقوق	فیزیکی	حکومت
PH1	۰/۲۵۷	۰/۶۳۳	۰/۲۱۳
PH2	۰/۳۲۲	۰/۶۵۶	۰/۳۷۸
PH3	۰/۲۸	۰/۷۸۱	۰/۱۲۲
PH4	۰/۲۲۲	۰/۶۸۸	۰/۳۳۷
PH5	۰/۲۲۲	۰/۷۵۹	۰/۲۹۲
PH6	۰/۲۷۵	۰/۷۸۲	۰/۲۲۵
GO1	۰/۲۴۵	۰/۳۱۶	۰/۷۳۷
GO2	۰/۲۴۸	۰/۳۴۱	۰/۷۳۱
GO3	۰/۲۶۸	۰/۲۳۷	۰/۷۷۲
GO4	۰/۳۷۸	۰/۲۳۳	۰/۶۵۹
RI1	۰/۸۳۳	۰/۲۰۲	۰/۲۲۹
RI2	۰/۸۴۰	۰/۲۶۲	۰/۲۱۳
RI3	۰/۷۶۱	۰/۲۴۵	۰/۲۴۲
RI4	۰/۶۹۸	۰/۳۷۲	۰/۲۹۰
RI5	۰/۶۵۴	۰/۲۹۹	۰/۳۰۸
RI6	۰/۸۳۹	۰/۲۶۱	۰/۱۹۵
RI7	۰/۷۸۵	۰/۲۹۱	۰/۲۷۲

مأخذ: نگارنده، ۱۴۰۲

نتایج تحلیلی عاملی-تأییدی با استفاده از نرم‌افزار لیزرل، نشان داد که امتیاز معیارهای تعیین‌شده در هر بعد، معناداری بوده و می‌تواند شرایط دسترسی به شهرهای دوستدار کودک را تعیین نماید (جدول ۴). همان‌طور که در جدول ۴، مشاهده می‌شود، سطح معناداری برای تمامی گویه‌ها بزرگتر از ۱/۹۶ به دست آمده است. به همین دلیل، می‌توان ادعا نمود که شاخص‌ها و گویه‌های تعیین‌شده، از تناسب و برازش مناسبی برخوردار هستند. به عنوان نمونه، نسبت کای دو به درجه آزادی برابر ۲/۷۶۳۵ است. از آن‌جا که این مقدار از سطح تعیین شده برای معیار تأیید، یعنی ۳ کمتر می‌باشد، پارامترهای تعیین‌شده، اهداف مد نظر تحقیق حاضر را تأمین می‌کنند. میانگین مجذور خطاهای محاسبه‌شده نیز ۰/۰۹۶ تعیین شد که باز هم چون پایین‌تر از مقدار مجاز ۰/۱ است؛ بدون ضرورت هر نوع اصلاحی، تأیید می‌شود. مقدار پی ویو نیز کمتر از ۰/۰۵ به دست آمده است که شرایط متناسبی را نشان می‌دهد. شاخص تناسب برازش و تعدیل‌یافته آن معمولاً ۹۰ درصد و بالاتر در نظر گرفته می‌شود که در این بررسی این مقدار، بالاتر از ۰/۹۱ تعیین شده است. شاخص تعدیل‌یافته در سطح بالاتر از ۰/۸۰ مورد قبول است که در این پژوهش ۰/۸۳ تعیین شده است. مطابق این اطلاعات می‌توان مدل مناسب شهر دوستدار کودک را در قالب شکل ۳ ارائه داد.

جدول ۴: نتایج مدل اعداد معناداری عوامل شکل‌دهنده شهر دوستدار کودک

ابعاد اصلی	عدد معناداری	گویه‌ها	عدد معناداری
بعد فیزیکی	۸/۳۹	PH1	۹/۱۰
		PH2	۷/۶۷
		PH3	۸/۱۴
		PH4	۸/۶۴
		PH5	۷/۶۳
		PH6	۸/۱۰
حکومت	۱۰/۶۴	GO1	۷/۵۲
		GO2	۷/۳۸
		GO3	۷/۷۳
		GO4	۸/۱۰
بعد حقوقی	۱۰/۸۴	RI1	۸/۱۴
		RI2	۷/۷۰
		RI3	۸/۷۴
		RI4	۸/۶۲
		RI5	۹/۰۴
		RI6	۷/۷۶
		RI7	۸/۱۴

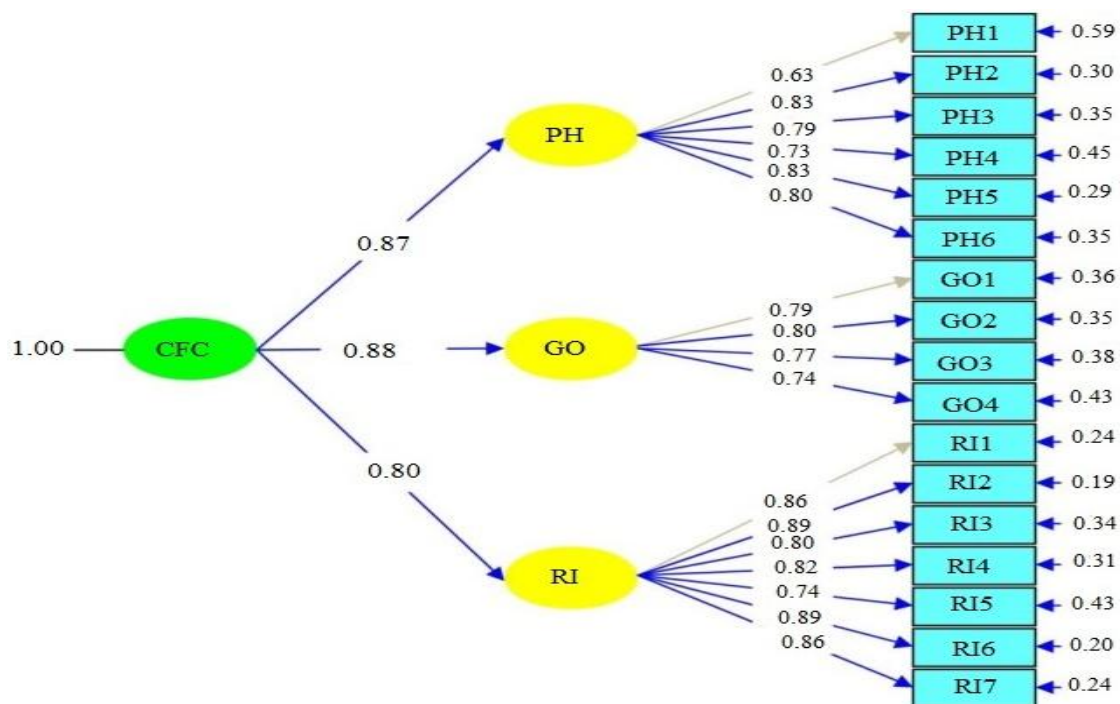
مأخذ: نگارنده، ۱۴۰۲

همان‌طور که در شکل ۳ مشاهده می‌شود، جایگاه ابعاد سه‌گانه حاکمیتی، حقوقی و فیزیکی یکسان و برابر نبوده و هر یک از آن‌ها می‌توانند ضرورت‌ها و الزامات خاصی را برای سیاستگذاران، طراحان و مجریان مطرح نمایند. در واقع، برای ساخت شهر دوستدار کودک بایستی ابتدا به شرایط حاکمیتی و سیاستگذاری، در مرحله دوم به عوامل فیزیکی و در نهایت به مسائل حقوق کودک توجه نمود. چرا که مطابق مصاحبه‌های انجام‌شده، ابعاد حاکمیتی با بار عاملی ۰/۸۸ در بالاترین جایگاه قرار گرفته‌است. جایگاه دوم به ابعاد فیزیکی تعلق داشته و بار عاملی آن ۰/۸۷ به دست آمده‌است. آخرین جایگاه نیز به ابعاد حقوقی اختصاص دارد و بار عاملی آن ۰/۸۰ تعیین شده‌است. مطابق این امتیازات و بر اساس شکل ۳، می‌توان عنوان داشت که:

۱. در بعد فیزیکی؛ سنجش‌پذیری با بار عاملی ۰/۸۳، طبیعت و پارک‌ها، باز هم با بار عاملی ۰/۸۳ و تأمین فضا با بار عاملی ۰/۸۰، مهمترین گویه‌ها بوده و در صورت تأمین این موارد، دستیابی به شهر دوستدار کودک تسهیل خواهد شد.

۲. هوشمندی با بار عاملی ۰/۸۰ و قوانین و سیاست‌ها با بار عاملی ۰/۷۹، اصلی‌ترین جایگاه را در بعد حاکمیتی ساخت و تجهیز شهرهای دوستدار کودک به خود اختصاص داده‌اند.

۳. علی‌رغم آن که ابعاد حقوقی در بین ابعاد سه‌گانه تأثیرگذار در ساخت و تجهیز شهر دوستدار کودک، آخرین ردیف را به خود اختصاص داده‌است اما به هیچ عنوان نمی‌توان اهمیت آن را انکار نمود. در این بعد نیز جایگاه نظارت و حمایت با بار عاملی ۰/۸۹، ارضای حس کنجکاو هم با بار عاملی ۰/۸۹، استقلال کودک با بار عاملی ۰/۸۶ و تعامل اجتماعی با بار عاملی ۰/۸۶، اهمیت بالاتری از سایر گویه‌ها داشته‌اند.

Chi-Square=324/58, df=115, P-Value=0/000, RMSEA=0/097

شکل ۳: مدل تخمین ویژگی‌ها و میزان اثر ابعاد سه‌گانه حقوقی، حاکمیتی و فیزیکی شهر دوستدار کودک

تهیه و ترسیم: نگارنده، ۱۴۰۲

بحث

در پژوهش حاضر، این مسأله مورد بررسی قرار گرفت که بر خلاف آنچه تاکنون مطرح بوده، شهرهای دوستدار کودک که تنها با توجه و تأکید بر محیط فیزیکی شکل می‌گیرند، عملکرد مناسبی را ارائه نخواهند کرد چرا که در این روند، حضور مؤلفه‌های دیگری چون؛ حقوق کودکان و آمادگی نظام حاکم برای حضور و مشارکت در روند ساخت و تجهیز شهرهای دوستدار کودک، ضروری است. به‌عنوان نمونه، حقوق کودکان در شمار بدیهی‌ترین ابعاد شهرهای دوستدار کودک محسوب می‌شود ولی در تحقیقات قبلی به اندازه کافی به آن توجه نشده است. این مهم در ارتباط با جایگاه و نقش حکومت‌ها نیز مطرح می‌باشد.

در واقع، حکمرانی خوب یک عامل کلیدی برای دستیابی به شهرهای دوستدار کودک محسوب می‌شود. این یافته در تحقیقات افراد دیگری چون مالون (۲۰۱۵) و ریجو (۲۰۰۲) نیز مطرح شده و با نتایج این بررسی هماهنگ می‌باشد. با این وجود، هنوز هم حضور و مشارکت کودکان در بخش سیاست‌گذاری و حاکمیت سیاسی، با اما و اگرهای فراوانی روبه‌روست. حتی معدود مطالعاتی که به این مقوله اشاره داشته‌اند، اذعان نموده‌اند که برای رسیدن به این هدف، بایستی نظام سلسله‌مراتبی قدرت به‌نحوی تغییر پیدا کند که همچون تعاملات و مشارکت‌های افقی، حضور در بدنه قدرت را که نوعی مشارکت عمودی می‌باشد، تسهیل نماید. به بیان دقیق‌تر، درک چگونگی تأثیر مشاوره کودکان بر سیاست، باید با رویکردهای چندسطحی انجام شود. شرایطی که سالیوان^۱ و همکاران (۲۰۲۱) بر آن تأکید داشته و یافته‌های آنان، هم‌راستا با نتایج این تحقیق می‌باشد. در این بررسی، عنوان شد که کودکان را نمی‌توان کاربرانی صرف و مصرف‌کننده دانست بلکه بایستی به‌عنوان شهروندانی فعال مد نظر قرار گیرند. نتایج کار ون ولیت (۲۰۱۱) نیز به همین نکته اشاره داشته‌است. علاوه بر آن، مؤلفه‌های اساسی تبیین‌شده در مدل نشان‌داده که به‌جای مد نظر قرار گرفتن کودکان، شهر عمدتاً بر اساس استفاده بزرگسالان طراحی شده‌است. یافته‌های این بررسی نشان داد که مد نظر قراردادن حقوق و خواست کودکان، به نوع دسترسی به توسعه پایدار نیز اثرگذار است. این یافته با نتایج کار مالون (۲۰۱۵) که بر تأثیر شهرنشینی بر حقوق کودکان و نحوه تحقق آن تأکید داشتند، هماهنگ است.

به‌طور کلی، چنانچه همه ابعاد شهر دوستدار کودک (محیط فیزیکی، حقوق کودکان و حضور و مشارکت واقعی نظام حاکم) مد نظر بوده و هم‌راستا به پیش روند، می‌توان سؤالات کلیدی که در این زمینه مطرح هست را پاسخ گفت. (۱) چگونه دوستی با کودک را می‌توان در طرح‌های شهری منظور کرد؟ (۲) نحوه تدوین برنامه‌های شهر دوستدار کودک چگونه است؟ و (۳) تا چه حد این طرح‌ها قابلیت اجرا داشته و در عمل مدنظر قرار می‌گیرند؟ بدون شک، اگر این روندها به‌درستی طی شود، حکمرانی چندسطحی، اشتراک دانش را تسهیل می‌کند و چرخه‌های ایجاد خط‌مشی را تقویت نموده و منجر به سیاست‌گذاری با کیفیت بالاتر می‌شود. علاوه بر آن، به سطوح مختلف اجازه داده می‌شود تا اقدامات خود را برای تسهیل اجرای صحیح هماهنگ کرده و تنوع گسترده‌ای از تعاملات و نوآوری‌های لازم را در سیستم حاکمیتی باعث شوند (Hickmann, 2021: 2011; Janicke, 2015: 5782).

نتیجه

مطابق یافته‌های این بررسی، می‌توان عنوان نمود که علی‌رغم آن که ضرورت غیر قابل انکار شهرهای دوستدار کودک، مورد پذیرش همه محققان و سیاست‌گذاران می‌باشد، این مهم هنوز به‌طور کامل در شهرهای ایران و حتی کل جهان محقق نشده‌است. یکی از دلایل اصلی این غفلت آن است که تاکنون برداشت دقیق و کاملی از خصایص و ویژگی‌های این‌گونه شهرها به‌دست نیامده‌است. علاوه بر آن، کارشناسان حاضر در این بررسی اذعان داشتند که علاوه بر کم‌بودن پژوهش‌های صورت‌گرفته در این زمینه، محدود بررسی‌های انجام‌شده، تنها به یکی از ابعاد مورد نیاز چنین شهرهایی توجه و تأکید داشته‌اند. این در حالی است که در یک دسته‌بندی کلی ساخت شهرهای دوستدار کودک به سه مؤلفه اساسی؛ یعنی محیط فیزیکی، رعایت حقوق کودکان و حضور و مشارکت فعال نظام سیاسی، نیازمند است. در واقع، ضعف اساسی پیشنهادات و توصیه‌های کنونی برای طراحی و ساخت شهرهای دوستدار کودک آن بوده‌است که مسئولیت و وظیفه‌ای برای نظام سیاسی حاکم در نظر نگرفته‌اند و حتی در صورتی که به این مهم توجه داشته‌اند، سیستم کارآمدی برای حضور و مداخله این نظام قدرتمند، طراحی و پیشنهاد نکرده‌اند. به‌همین دلیل، ضرورت دارد که هنوز هم مطالعات دقیق‌تر و گسترده‌تری در این حوزه انجام شود تا ضمن نظریه‌پردازی در ارتباط با شهر دوستدار کودک، شکاف‌های اساسی بین حاکمیت، شهرداری‌ها، طراحان شهری و استفاده‌کنندگان، مرتفع گردد.

در انتها و به‌عنوان پیشنهاد اجرایی می‌توان عنوان نمود که در این بررسی صرفاً از نقطه‌نظرات کارشناسان بهره‌برداری به‌عمل آمده است. از آنجایی که شهرهای دوستدار کودک، بیشتر مد نظر کودکان و نوجوانان می‌باشند، بهتر است در مطالعات آتی از نقطه‌نظرات این گروه هم استفاده شود.

تعداد مشارکت‌کنندگان در این بررسی اندک بود و شاید بتوان این عامل را یکی از محدودیت‌های تحقیق کنونی به‌حساب آورد. به‌همین دلیل، پیشنهاد می‌شود که در بررسی‌های آینده از گروه بیشتری از پاسخگویان استفاده شود. با توجه به این که بیشتر تحقیقات صورت‌گرفته در حوزه شهرهای دوستدار کودک از نوع کیفی بوده و نمونه‌های کمی نیز بیشتر در گروه نظرسنجی طبقه‌بندی می‌شوند، توصیه می‌شود که در پژوهش‌های آتی بیشتر به تنگناها و قابلیت‌های مجموعه‌های شکل‌گرفته با عنوان شهر و یا مجموعه‌های دوستدار کودک تأکید گردد.

نظر به این که سیاست‌گذاران و مدیران دولتی بالاترین نقش را در شکل‌گیری شهرهای دوستدار کودک دارند، نظرسنجی از این گروه نیز بسیار ضروری است که در تحقیقات آتی بهتر است به این گروه توجه بیشتری شود.

منابع

- اسدی، میلاد؛ مهین نسترن (۱۴۰۰). مناسب سازی فضاهای شهری برای کودکان بر اساس اصول شهر دوستدار کودک (مورد مطالعه: محدوده هزار جریب و تخت فولاد منطقه ۶ اصفهان)، توسعه پایدار شهری. دوره ۲، شماره ۲، صفحات ۶۶-۵۵.
https://usdjournal.daneshpajooan.ac.ir/article_696718_99a0cef1376d0b18cdf48c5328c7e526.pdf
- ایمانی، بهرام؛ کلثوم یارمحمدی؛ کبری یارمحمدی (۱۳۹۶). بررسی شهر دوستدار کودک از دیدگاه کودکان (مطالعه موردی: ناحیه ۱ شهر اردبیل)، جغرافیا و مطالعات محیطی. دوره ۶، شماره ۶۳، صفحات ۳۴-۱۹.
<https://ensani.ir/fa/article/download/454768>
- تقوایی، مسعود؛ سهیلا رضایی آدریانی (۱۴۰۱). شناسایی شاخص‌های فضای سبز دوستدار کودک (مطالعه موردی: پارک نازوان اصفهان)، جغرافیا و برنامه‌ریزی. دوره ۲۶، شماره ۸۰، صفحات ۸۱-۶۱.
<https://doi.org/10.22034/gp.2022.44672.2788>
- خوارزمی، امیدعلی؛ لیلا جواهری (۱۳۹۹). ارزیابی شاخص‌های شهر دوستدار کودک در کلانشهر مشهد؛ جغرافیای اجتماعی شهری. دوره ۷، شماره ۱۶، صفحات ۲۱۰-۱۹۲.
https://profdoc.um.ac.ir/paper-abstract-1081287.html#login_box
- رستگار، امیر؛ برتراندو بونفانتینی (۱۳۹۵). تدوین راهنمای طراحی شهری دوستدار کودک، مدیریت شهری و روستایی. دوره ۶، شماره ۴۴، صفحات ۸۷-۶۲.
https://www.jecm.ir/article_156248_f5f92f38e55434ff4e22edca48d71b80.pdf
- زندرضوی، سیامک؛ کیوان ضیائی؛ مریم رحمانی (۱۳۸۸). ظرفیت‌های سرمایه اجتماعی برای برپایی اجتماعات محله‌ای در شهر «دوستدار کودک» در بم، رفاه اجتماعی. دوره ۸، شماره ۳۳، صفحات ۱۰۴-۸۱.
<http://refahj.uswr.ac.ir/article-1-1859-fa.html>
- صابری‌فر، رستم (۱۴۰۲). تحلیل عوامل تأثیرگذار در طراحی عناصر فضاهای شهری دوستدار کودک با بهره‌گیری از نقاشی کودکان (نمونه موردی: پارک‌ها و زمین‌های بازی شهر مشهد)، جغرافیا و آمایش شهری و منطقه‌ای. دوره ۱۳، شماره ۴۷، صفحات ۲۱۴-۱۸۳.
<https://doi.org/10.22111/gaij.2023.45759.3119>
- صفوی‌مقدم، سیده‌مریم؛ محسن نوغانی‌دخت‌بهمنی؛ محمدمظلوم خراسانی (۱۳۹۴). بررسی شهر دوستدار کودک و احساس شادی کودکان در شهر مشهد، علوم اجتماعی. دوره ۱۲، شماره ۲۵، صفحات ۱۶۶-۱۴۳.
<https://doi.org/10.22067/jss.v12i1.22577>
- عبدالهی، علی‌اصغر؛ فروغ آذرنوش (۱۴۰۱). ارزیابی فضاهای شهری برای کودکان بر اساس اصول شهر دوستدار کودک (مطالعه موردی: شهر کرمان)، پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری. دوره ۹، شماره ۳، صفحات ۸۵۶-۸۳۵.
<https://doi.org/10.22103/JUSG.2022.2062>
- کربلایی، ابوالفضل؛ جمال‌الدین سهیلی (۱۳۹۲). بررسی ویژگی‌های شهر دوست داشتنی از نگاه کودکان (مطالعه موردی: منطقه دو شهرداری قزوین)، مطالعات شهری. دوره ۳، شماره ۹، صفحات ۶۸-۵۹.
https://urbstudies.uok.ac.ir/article_7886_842c42d60819054b3cc46d55e49e5610.pdf
- کیانی، اکبر؛ علی اسماعیل‌زاده (۱۳۹۱). تحلیل و برنامه‌ریزی شهر دوستدار کودک از دیدگاه کودکان (مطالعه موردی: قوچان)، مجله علمی- پژوهشی باغ نظر. دوره ۹، شماره ۲۰، صفحات ۶۱-۵۱.
<https://ensani.ir/fa/article/download/305758>

متینی، مریم؛ نوید سعیدی رضوانی؛ رضا احمدیان (۱۳۹۳). معیارهای طراحی محلات مبتنی بر رویکرد شهر دوستدار کودک (نمونه موردی محله فرهنگ مشهد)، مطالعات جغرافیایی مناطق خشک. دوره ۵. شماره ۱۵. صفحات ۹۱-۱۱۲.

https://jargs.hsu.ac.ir/article_161355_6c636ce841231bc5a8a0d45676472763.pdf

مرکز آمار ایران (۱۳۹۵). آمارگیری نفوس و مسکن، انتشارات مرکز آمار ایران. تهران.

مهرگان، محمدرضا؛ عزتاله اصغری زاده؛ حسین صفری (۱۳۸۷). طراحی مدلی برای بررسی رقابت پذیری در سطح بنگاه با استفاده از مدل سازی معادلات ساختاریافته، مطالعه موردی: شرکت ملی صنایع پتروشیمی ایران، پژوهشنامه بازرگانی.

دوره ۱۲. شماره ۴۶. صفحات ۳۶-۱.

https://pajoooheshnameh.itsr.ir/article_700804_1de3c35d217dc341da14783812b934f9.pdf

References

Adams, S., Savahl, S., Florence, M., & Jackson, K (2018). Considering the natural environment in the creation of child-friendly cities. *Child Indicators Research*, Vol. 12, No 2, 545–567.

<https://doi.org/10.1007/s12187-018-9531-x>

Biggs, S., & Carr, A (2015). Age- and child-friendly cities and the promise of intergenerational space. *Journal of Social Work Practice*, Vol. 29, No. 1, 99-112.

<https://doi.org/10.1080/02650533.2014.993942>

Bishop, K., & Corkery, L (2017). Designing cities with children and young people: Beyond playgrounds and skate parks. Taylor & Francis.

<https://www.routledge.com/search?author=Linda%20Corkery>

Brown, C., de Lannoy, A., McCracken, D., Gill, T., Grant, M., Wright, H., & Williams, S. (2019). Special issue: Child-friendly cities. *Cities & Health*, Vol. 3, No. 1–2, 1-7.

<https://doi.org/10.1080/23748834.2019.1682836>

Carroll, P., Calder-Dawe, O., Witten, K., & Asiasiga, L (2019). A prefigurative politics of play in public places: Children claim their democratic right to the City through play. *Space and Culture*, No. 22.

<https://doi.org/10.1177/1206331218797546.120633121879754>

Carroll, P., Witten, K., & Stewart, C (2018). Children are citizens too: Consulting with children on the redevelopment of a Central City square in Auckland, Aotearoa/New Zealand. *Built Environment*, Vol. 43, No. 2, 272–289.

<https://doi.org/10.2148/benv.43.2.272>

Carroll, P., Witten, K., Asiasiga, L., & Lin, E.-Y (2019) B. Children's engagement as urban researchers and Consultants in Aotearoa/New Zealand: Can it increase children's effective participation in urban planning? *Children & Society*, No. 33.

<https://doi.org/10.1111/chso.12315>

Chawla, L (2015). Benefits of nature contact for children. *Journal of Planning Literature*, Vol. 30, No. 4, 433–452.

<https://doi.org/10.1177/0885412215595441>

Clement, S., & Waitt, G (2018). Pram mobilities: Affordances and atmospheres that assemble childhood and motherhood on-the-move. *Children's Geographies*, Vol. 16, No. 3, 252–265.

<https://doi.org/10.1080/14733285.2018.1432849>

Cordero-Vinueza, V., Niekerk, F., & Dijk, T (2023). Making child-friendly cities: A socio-spatial literature review, *Cities*, No. 137, 1-13.

<https://doi.org/10.1016/j.cities.2023.104248>

De Andrade, B. A.d., de Sena, T. S., & Moura, A. C. M (2016). Tirolcraft: The quest of children to playing the role of planners at a heritage protected town. In *Digital heritage. Progress in cultural heritage: Documentation, preservation, and protection* (825–835). Springer International Publishing.

http://dx.doi.org/10.1007/978-3-319-48496-9_66

- Derr, V., & Kovács, I (2015). A case study of neighbourhood design from Boulder, Colorado, USA: How participatory processes impact children and contribute to planning. *Journal of Urbanism: International Research on Placemaking and Urban Sustainability*, Vol. 10, No. 1, 29–48.
<https://doi.org/10.1080/17549175.2015.1111925>
- Egli, V., Villanueva, K., Donnellan, N., Mackay, L., Forsyth, E., Zinn, C., Kytta, M., & Smith, M (2020). Understanding children's neighbourhood destinations: Presenting the kids-PoND framework. *Children's Geographies*, Vol. 18, No. 4, 420–434.
<https://doi.org/10.1080/14733285.2019.1646889>
- Elshater, A (2018). What can the urban designer do for children? Normative principles of child-friendly communities for responsive third places. *Journal of Urban Design*, Vol. 23, No. 3, 432–455.
<https://doi.org/10.1080/13574809.2017.1343086>
- Elsley, S (2004). Children's experience of public space. *Children & Society*, Vol. 18, No. 2, 155–164.
<https://doi.org/10.1002/chi.822>
- Ferguson, K. T., Cassells, R. C., MacAllister, J. W., & Evans, G. W (2013). The physical environment and child development: An international review. *International Journal of Psychology: Journal International de Psychologie*, Vol. 48, No. 4, 437–468.
<https://doi.org/10.1080/00207594.2013.804190>
- Freeman, C (2006). *Colliding worlds: Planning with children and young people for better cities*, CTP, London.
- Gill, T (2008). Space-oriented children's policy: Creating child-friendly communities to improve children's well-being 1. *Children & Society*, Vol. 22, No. 2, 136-142.
<https://doi.org/10.1111/j.1099-0860.2007.00139.x>
- Gill, T (2021). *Urban playground: How child-friendly planning and design can save cities*. RIBA Publishing, London.
- Gillespie, J (2013). Being and becoming: Writing children into planning theory. *Planning Theory*, Vol. 12, No. 1, 64–80.
<https://doi.org/10.1177/1473095212441696>
- Grant-Smith, D., Osborne, N., & Johnson, L (2017). Managing the challenges of combining mobilities of care and commuting: An Australian perspective. *Community, Work & Family*, Vol. 20, No. 2, 201–210.
<https://doi.org/10.1080/13668803.2016.1202194>
- Handy, S., Sallis, J. F., Weber, D., Maibach, E., & Hollander, M (2008). Is support for traditionally designed communities growing? Evidence from two National Surveys. *Journal of the American Planning Association*, Vol. 74, No. 2, 209–221.
<https://doi.org/10.1080/01944360802010418>
- Hart, R. A (1992). Children's participation: From tokenism to citizenship. *Inness* 92/6. Innocenti Essay.
<https://ideas.repec.org/p/ucf/inness/inness92-6.html>
- Hickmann, T (2021). Locating cities and their governments in multi-level sustainability governance. *Politics and Governance*, No. 9, 211–220.
<https://doi.org/10.17645/pag.v9i1.3616>
- Janicke, M (2015). Horizontal and vertical reinforcement in global climate governance. *Energies*, No. 8, 5782–5799.
<https://doi.org/10.3390/en8065782>
- Jansson, M., Sundevall, E., & Wales, M (2016). The role of green spaces and their management in a child-friendly urban village. *Urban Forestry & Urban Greening*, No. 18, 228–236.
<https://doi.org/10.1016/j.ufug.2016.06.014>
- Krishnamurthy, S., Steenhuis, C., Reijnders, D., & Stav, T (2018). Child-friendly urban design: observations on public space from Eindhoven (NL) and Jerusalem (IL). Technische Universiteit Eindhoven.
- Malone, K (2015). Children's rights and the crisis of rapid urbanisation. *The International Journal of Children's Rights*, Vol. 23, No. 2, 405–424.
<https://doi.org/10.1163/15718182-02302007>
- Martínez, A. C (2006). *La Gobernanza Hoy: 10 Textos de Referencia* [Governance today: 10 Reference texts]. Instituto Nacional de Administración Pública.

- McGlone, N (2016). Pop-up kids: Exploring Children's experience of temporary public space. *Australian Planner*, Vol. 53, No. 2, 117–126.
<https://doi.org/10.1080/07293682.2015.1135811>
- Mekonen, Y (2010). Measuring government performance in realising child rights and child wellbeing: The approach and indicators. *Child Indicators Research*, Vol. 3, No. 2, 05–241.
<https://doi.org/10.1007/s12187-009-9047-5>
- Ortigoza, A., Alazraqui, M., Braverman-Bronstein, A., Caiaffa, W. T., Cartagena, D., Crespo, G., Chavez - Barriga, V (2023). Why Do We Need an Urban Health Agenda That Prioritizes Children and Adolescents in Latin America? *Cities & Health*.
<https://doi.org/10.1080/23748834.2022.2144103>.
- Rahmaningtyas, I., & Rahayu, A. Y. S (2019). Collaborative governance in providing facilities of Sungai Bambu child friendly integrated public space, North Jakarta City. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*.
<https://doi.org/10.1088/1755-1315/328/1/012044>
- Riggio, E (2002). Child friendly cities: Good governance in the best interests of the child. *Environment and Urbanization*, Vol. 14, No. 2, 45–58.
<https://doi.org/10.1177/095624780201400204>
- Sullivan, E., Egli, V., Donnellan, N., & Smith, M (2021). Policies to enable children's voice for healthy neighbourhoods and communities: a systematic mapping review and case study. *Kotuitui: New Zealand Journal of Social Sciences Online*, Vol. 16, No. 1, 18–44.
<https://doi.org/10.1080/1177083X.2020.1772325>
- Thukral, E. G (2020). *Every right for every child: Governance and accountability*. Routledge India.
<https://doi.org/10.4324/9780367818074>
- Tranter, P., & Pawson, E (2001). Children's access to local environments: A case-study of Christchurch, New Zealand. *Local Environment*, Vol. 6, No. 1, 27–48.
<https://doi.org/10.1080/13549830120024233>
- UNICEF (2018). *Shaping urbanization for children: A handbook on child-responsive urban planning*.
https://www.unicef.org/media/47616/file/UNICEF_Shaping_urbanization_for_children.pdf
- Van der Graaf, S (2020). The right to the City in the platform age: Child-Friendly City and Smart City premises in contention. *Information*, Vol. 11, No. 6, 285.
<https://doi.org/10.3390/info11060285>
- Van Vliet, W (2011). Intergenerational cities: A framework for policies and programs. *Journal of Intergenerational Relationships*, Vol. 9, No. 4, 348–365.
<https://doi.org/10.1080/15350770.2011.619920>
- Villanueva, K., Badland, H., Kvalsvig, A., O'Connor, M., Christian, H., Woolcock, G., Goldfeld, S (2016). Can the Neighborhood Built Environment Make a Difference in Children's Development? Building the Research Agenda to Create Evidence for PlaceBased Children's Policy. No. 16, 10 -19). *Acad. Ped.*
<https://doi.org/10.1016/j.acap.2015.09.006>.
- Warner, M. E., & Rukus, J (2013). Planners Role in Creating Family-Friendly Communities: Action, Participation and Resistance. *Journal of Urban Affairs*.
<https://doi.org/10.1111/juaf.12014>